

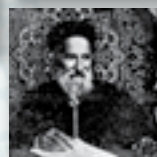
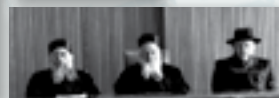
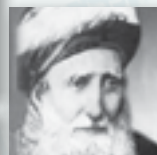
הַחֶכֶם הַיּוֹמִי

סליחות

לימוד על סובלנות ואהבת ישראל

כל ישראל חברים
ALLIANCE ISRAËLITE UNIVERSELLE

הימים ימי סליחות, ונהגו להתחזק באהבת ישראל, שאין לך דבר גדול מאהבת ישראל לעורר רחמים, ולהטות הדין כלפי החסד. שכל ישראל בחזקת כשרים הם, ויש ללמד זכות על ישראל, כי ישראל שורש קדוש, וכל ישראל כולם גוף אחד.

ובחוברת זו אספנו דברי חכמים לעורר על עניין אהבת ישראל, וכל שלושה חכמים אגדנו תחת פיוט אחד מן הסליחות, והוצאנו שורה מהקשרה המקורי בפיוט, וחיברנו אותה למדרש חכמים מהתלמוד או הזוהר, ולצדו הבאנו את דברי החכם, והחוץ המשולש לא במהרה ינתק, והוספנו משלנו, שברי משפטים מכאן ומכאן, להאיר המדרש בדברי החכם.

ע"ה עורך החכמים היומי

בן אדם, מה לך נרדם

חכם יעקב יצחקי (1846-1868, דאגסטן) מביא נוסח המחילה לכל ישראל, שאומרים קודם יום הכיפורים. חכם חיים פלאג'י (1788-1868, איזמיר) מלמד, שמי שאין לו זכות משלו, יש לו איש מאת רעהו כשותף. חכם יהודה בן עטר (1655-1773, פאס) מבאר כוח המלמד לבטל הגזירה על בן עם הארץ להיות כאביו.

תמהנו מרעות. תשש כחנו מצרות

חכם דוד פאפו (1848-1927, קושטא) מלמד שהרע לשמיים, אינו נענש בעולם הזה כיוון שאינו רע לבריות. חכם ברוך אסבאג (נפטר 1946, מרכש) מלמד הדרכים לכפות טבעו, ולא ישנא חברו ויהיה עמו באחדות. חכם אברהם דהאן (1915-2009, אסאמר) מלמד שמידת הצדיקים להסתכל על הצד הטוב שבאדם.

רבנו של עולם. אתודה על עברות

חכם אברהם אוזולאי (1570-1643, פאס) מלמד שהמבזה אדם, שנראה פחות ממנו - מבטל כל התורה. חכם יצחק ברכה (נפ' 1772, ארם צובא) מלמד יראת שמיים להולך רכיל ואומר שכוונתו לשם מצווה. חכם ישראל משה חזן (1808-1863, איזמיר) מלמד הכללים הטובים של כסיהו בלילה כדי לזכות את ישראל.

בטרים שחקים וארקים נמתחו

חכם ניסים יגן (1941-2000, ירושלים) מלמד סיום התוכחה בברכה - להראות הנקודות שהוא זוהר בהן. חכם בן ציון אבא שאול (1924-1998, ירושלים) מורה 'ואהבת לרעך כמוך', בכל העדות, ואין הבדל מוצא. חכם רפאל משה אלבו (1823-1896, צפרו) מפרש קול הישועה באהלי רשעים, שימין ה' פשוטה לקבל שבים.

יְהוָה שָׁמַע אֲבִיוֹנֶיךָ

חכם דוד הכהן (1866-1938, ג'רבה) מדמה עם ישראל כאילן נטוע - אף שענפיו רבים, שורשו אחד. חכם יהודה בן מויאל (1828-1911, תארודנת) לומד 'דין בנים' לישראל, מאחוות הצדיקים על פושעי ישראל. חכם יצחק ד"ר (נפ' 1965, ארם צובא) מלמד איך יתקרבו ויהיו לגוף אחד, שכל אחד ירגיש צער חברו.

בְּזָכְרִי עַל מִשְׁכְּבִי

חכם אברהם כהן (נפ' 1994, גפסה) מלמד שהמכניס לביתו רק יראי שמיים חסר ביראת שמיים. מארי מהלל העדני (1883-1950, עדן) מלמד כי נפשות האדם הן אחיות, שנולדו מבטן אחת. חכם דוד בן זמרה (1479-1573, ספרד) מפרש שכל ישראל גוף אחד הם, וצריך שיאהב כל איבריו בשווה.

אֵלֶיךָ ה' נִשְׁאַתִּי עֵינִי

חכם אליעזר פאפו (1786-1828, סרייבו) משבח המתיקות, ובפרט בדורות הללו, שאינם מקבלים מרות. חכם מנחם מנשה (1892-1968, בורסה) מלמד שלא יביישו החוטא בפני רבים, שלא יבואו ליד חילול ה'. חכם מרדכי סגרון (1893-1969, ג'רבה) מפרש לעשות נשיאות למגורשים מתורה, שישובו לבית אבותם.

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל. שֹׁמֵר שְׂאִרֵּית יִשְׂרָאֵל

חכם בן ציון שמואל וידאל (1867-1936, ירושלים) מדמה האחדות לעלי הטבק, האחוים איש לרעהו. חכם אליהו כהן (נפ' 1923, ג'רבה) מלמד שאין לבוז לרשע, ולדחותו כי ישראל שורש קדוש. חכם מסעוד ריוח (1908-1979, אסכורא) מלמד לאדם שידבק עצמו בציבור, ובזה זוכה לחנינה הכללית.

בן אדם, מה לך נרדם

בן אדם, מה לך נרדם, קום קרא בתחנונים.
שפך שיחה, דרש סליחה, מאדון האדונים.
רחץ וטהר, ואל תאחר, בטרח ימים פונים.
ומהרה, רויץ לעזרה, לפני שובן מעונים.
ומפשע, וגם רשע, ברח ופחד מאסונים.
אנא שעה, שמך יודעי, ישראל נאמנים.

לך א-דני הצדקה. ולנו בשת הפנים:

עמוד כגבר, והתגבר, להתודות על חטאים.
יה אל דרש, בכבוד ראש, לכפר על פשעים.
כי לעולם, לא נעלם, ממונו נפלאים.
וכל מאמר, אשר יאמר, לפניו הם נקראים.
המרחם, הוא ירחם, עלינו כרחם אב על בנים:
לך א-דני הצדקה. ולנו בשת הפנים:

ר' יהודה אבן בלעם. מאות 11-12

שִׁפּוֹךְ שִׁיחָה, דְּרַשׁ סְלִיחָה

'בן אדם מה לך נרדם'

רבי זירא כאשר היה לו דבר עם אדם,

היה עובר ושונה לפניו, וממציא לו איך שיבוא ויצא לו מדעתו.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף פז ע"א

שיחה וסליחה. שיחה במקום סליחה. אין תפילה בלא סליחה, אין שיחה אלא תפילה, שנאמר: 'תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו'.

חכם יעקב יצחקי

מביא נוסח המחילה לכל ישראל, שאומרים קודם יום הכיפורים.

כל אדם בבואו לבית - הכנסת להתפלל ערבית בליל יום הכיפורים קודם שיתחילו ערבית יאמר בינו לבין עצמו נוסח זה: הריני מוחל וסולח לכל אחד ואחד מישראל בין איש בין אישה, בין קטן בין גדול, בין שחטא לי בממוני בין שחטא לי בגופי, בין שחטא בכבודי, בין באונס בין ברצון, בין בשוגג בין במזיד, בין בגלגול זה בין בגלגולים אחרים. והריני מוחל להם מחילה שלימה מעתה ועד עולם.

אוהלי יעקב - פירוש ליום כיפור, עמ' 42, הוצ' מכון בני יששכר, ירושלים, תשס"ט (2009)

נולד לאמו ולאביו ביום י' אלול שנת תר"ו (1846) בדאגסטן שבקווקז. בשנת תרכ"ח (1868), כשמלאו לו 22 שנה, נתמנה לרב ראשי ואב בית דין על כל מדינות דאגסטן. כבר אז היה בקי ומופלג בתורה, והיה בקשרים עם גדולי הרבנים ברוסיה, פולין, תורכיה, פרס, קורדיסטן וארץ ישראל. כתב ופרסם מאמרים בעיתונות היהודית דאז - המגיד, המליץ, ולבנון.

ביום כ"ח אייר בשנת תרס"ז (1907), לאחר ארבעים שנות כהונתו כרב כולל על כל דאגסטן, העביר את שרביט הנהגת הקהילה לבנו החכם מאיר יצחקי, עלה לארץ ישראל עם אשתו ושנייה מבניו, וקבע מושבו בירושלים בשכונת בית ישראל, שבני עדתו היו מראשוני מקימיה. עוד לפני עלותו ארצה, בא בדברים עם מנחם אוסישקין, שהיה מנהלו של הועד המרכזי של 'חובבי ציון' באודיסה, בדבר רכישת נחלה להתיישבות עולי קווקז בארץ ישראל. בשנת תרס"ח (1908) חכם יעקב יצחקי זכה והניח אבן פינה וייסד את המושבה באר יעקב, שנקראה על שמו. גם בירושלים רכש קרקעות. שכונת נווה יעקב שבצפון מזרח ירושלים נקראת על שמו. הוא נפטר ביום כ"ב בסיון בשנת תרע"ז (1917) ונקבר בהר הזיתים. ספרו 'אהלי יעקב' כולל שלושה חלקים.

כִּי לְעוֹלָם, לֹא נִעְלָם, מִמֶּנּוּ נִפְלְאִים

'בן אדם מה לך נרדם'

בא בעשרים וארבעה אלף זוגות תלמידים. יצא כל העולם לפניו, ואף היא קמה לצאת לפניו. אמר לה אותו רשע: ואת להיכן? אמרה לו: 'יודע צדיק נפש בהמתו'.

באה להיראות לו, היו דוחים אותה חכמים. אמר להם: הניחו לה, שלי ושלכם - שלה הוא.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת נדרים, דף נ, ע"א

אף מי שאין לו משלו, לעולם אינו נעלם, ששלי ושלכם שלו הוא, וממנו נפלאים, שיודע צדיק נפש בהמתו, ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ.

חכם חיים פלאג'י

מלמד, שמי שאין לו זכות משלו, יש לו איש מאת רעהו כשותף.

'כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא' - ייתכן לפרש, שכיוון שמקובל בידינו שכל ישראל ערבים זה לזה, והם כדין השותפים בעשיית המצוות וקיום התורה ובלימודה, יש זכות לישראל, איש מאת רעהו בתורה ובמעשים טובים שעושה, כדין שותף שיש לו חלק. ...

ויפה מביא ראיה מקרא: 'ועמך כולם צדיקים' - ולכל אחד יש לו משלו, ואם המצא תמצא ריקנים שבישראל גמורים, עם כל זה 'לעולם ירשו ארץ'.

'לעולם' - בא לרבות אף למי, שאין לו משלו.

פעולת צדיק לחיים, עמ' א, הוצאת שיח ישראל, ירושלים, תשנ"ח (1998)

נולד בשנת תקמ"ח (1788) באיזמיר, ובשנת תקע"ג (1813) קיבל את הסמכתו כחכם השלם על ידי סבו הראשון לציון חכם רפאל יוסף. כל ימי חיי אביו, חכם יעקב, לא נאות לקבל עליו תפקיד ציבורי, ורק בשנת תקפ"ח (1828) הסכים לכהן כדיין בבית דין וכראש ישיבת 'בית יעקב רבי' באיזמיר. בשנת תקצ"ז (1837) נתמנה חכם חיים פלאג'י לאב בית דין הגדול באיזמיר, ובשנת תרט"ו (1857) נתמנה למשרה הרמה ביותר באיזמיר 'החכם באשי'.

חכם חיים פלאג'י היה לפה לעניי קהילתו, והיה מוכיח את העשירים בדרשותיו. תיקן תקנות והקים מוסדות צדקה וחסד. הוא פעל להקמת בית חולים יהודי באיזמיר ולשם כך גייס נדבנים ידועים. הוא התפרסם בספריו הרבים, כ-80 במספר, אותם התחיל לכתוב בגיל 16. בסיום כתיבת כל ספר, היה עורך סעודת מצווה, והיה מחלק את ספריו ללא תמורה. ביום י"א באב תר"א (1841) התחוללה שרפה באיזמיר, בה חרבה שכונת היהודים ועלו באש 54 מספריו. במהלך השנים, שיחזר רבי חיים חלק מכתביו, והוציא לאור עשרות מהם, מיעוטם נותרו עדיין בכתב יד.

חכם חיים פלאג'י נפטר ביום י"ז שבט תרכ"ח (1868). מבין ספריו: 'פעולת צדיק לחיים', 'רחמים לחיים', 'ארצות החיים', 'לב חיים', 'חיים לראש', 'קול החיים', 'צדקה חיים', 'חיים ושלום', 'ברכת מועדיך לחיים' - ספרו האחרון, יצא לאור יום לפני מותו.

הַמֶּרְחָם, הוּא יֶרֶחַם, עָלֵינוּ כֶּרֶחַם אָב עַל בָּנִים

'בן אדם מה לך נרדם'

באותה שעה נצטער עליו רבי עקיבא והיה הולך מעיר לעיר, עד שהגיע לעירו ושאל היכן הוא ביתו. אמרו: ישחקו עצמותיו בגיהנם. שאל על אשתו: אמרו: ימחה שמה וזכרה מן העולם. שאל על בנו, אמרו: הרי הוא ערל ואפילו במצות מלה לא עסקו בו.

מיד תפסו רבי עקיבא לבנו, והושיבו לפניו ללמוד תורה ולא היה לומד, עד שישב עליו בתענית ארבעים יום. יצתה בת קול ואמרה: על זה אתה מתענה. אמר: הן.

וקרא באל"ף בי"ת, עד שהוליכו לביתו ולמדו ברכת המזון וקריאת שמע ותפלה והעמידו והתפלל בצבור ואמר: 'ברכו את ה' המברך' לעולם ועד'. באותה שעה התירוהו מן הפורענות. ובא אותו האיש בחלום ואמר לרבי עקיבא: תנוח דעתך בגן עדן שהצלתני מדינה של גיהנם.

חכם יצחק אבוב, מנורת המאור, נר א, חלק ב, בשם מדרש תנחומא, פרשת נח (שאינו בדינו)

כרחם אב על בנים. רחמי האב על הבנים. רחמים על האב בשל הבנים. רחמים מבטלים גזירה קדומה. רחמים מבטלים דעה קדומה.

חכם יהודה בן עטר

מבאר כוח המלמד לבטל הגזירה על בן עם הארץ להיות כאביו.

‘וכל המלמד את בן עם הארץ תורה, אפילו הקב“ה גוזר גזרה הוא מבטלה’ -

שאף על גב שהיה אביו עם הארץ, וזה היה לו ממה שנגזר עליו בעת יצירתו, ולפי זה הראהו מלמד לבנו תורה, יהיה דבר כזה כמו זר נחשב לו, לאמור: ‘ריקא מה אתה מלמד לאיש כזה?! ומה שהוציא אביו מעסק התורה יוציא גם זה, סבור אתה שיקנה איזה שלימות?! סוף סוף ידמה לאביו ויבעוט בך!’

ועם כל זה השלם הזה מלמדו, באופן שתאלמנה שפתי שקר, שהיו מרננים לאמור: שכמו שאביו היה עם הארץ ממה שנגזר עליו, אפשר גם כן - כמוהו, כי כל מין שדומה למינו הנה שכרו אתו - שגם הוא יהיה, שאפילו הקב“ה גוזר גזירה, מבטלה בשבילו.

מנחת יהודה, פרשת במדבר, עמוד קסד. הוצאת אהבת שלום, ירושלים, תש“ס (2000)

נולד בשנת תט“ו (1655) בעיר פאס שבמרוקו. בצעירותו למד תורה מפי חכם וידאל הצרפתי וחכם מנחם סרירו. לצרכי פרנסתו למד צורפות, ושמו יצא לתהילה כצורף מומחה העושה מלאכתו בנאמנות בין ליהודים ובין לגויים.

בשנת תמ“ד (1684) נוכח לדעת כי תלמידיו, הגם שמלאו כרסם בש“ס ופוסקים, אינם יודעים לדרוש בקהל. חכם יהודה בן עטר היה אוספם בכל שבת, והיה דורש, ואחריו לפי התור, היה דורש תלמיד אחר. דרשותיו אלה קובצו בספר ‘מנחת יהודה’.

בשנת תס“א (1701) נאלץ לנדוד למכנאס, יחד עם רבים מיהודי העיר פאס, לאחר שהמלך איסמעיל הטיל מס כבד על יהודי העיר פאס. משנת תע“ג (1713) לאחר פטירת חכם וידאל וחכם שמואל הצרפתי, כיהן כדיין יחידי במכנאס. ובשנת תפ“ג (1723) ישב ראשון בדיון עם חכם יעקב אבן צור (היעב“ץ) שהיה לו תלמיד חבר. חכם יהודה בן עטר נלקח לבית עולמו ביום י“ט סיוון תצ“ג (1773) בהיותו כבן 77 שנה ונקבר בעיר פאס. חכם יהודה בן עטר חיבר יצירות רבות, חלקן נותרו בכתב יד, וביניהן: ‘מנחת יהודה’ - דרשות על התורה, ‘שיר מכתם’ - דיני שחיטה וטריפות, דיני גט וחליצה, ספר שו“ת ופוסקים, וכן מוזכר שחיבר ביאור על מדרש רבה.

תַּמְהֵנוּ מִרְעוֹת

תַּמְהֵנוּ מִרְעוֹת, תִּשֵּׁשׁ בַּחֲנוּ מַצֵּרוֹת.
שִׁחֲנוּ עַד לְמָאֵד, שְׁפִלְנוּ עַד עָפָר.
רְחוּם כִּךְ הִיא מִדַּתְנוּ, קִשִּׁי עֶרְף וּמִמְרִים אֲנַחְנוּ,
צָעֲקֵנוּ בְּפִינוּ חֲטָאֵנוּ, פֶּתִלְתֵּל וְעִקְשׁ לִבֵּנוּ.
עָלִיוֹן רַחֲמֶיךָ מֵעוֹלָם, סְלִיחָה עִמָּךְ הִיא.
נָחֵם עַל הִרְעָה, מִטָּה כְּלָפִי חֶסֶד.
לֹא תִתְעַלֵּם בְּעֵתוֹת כְּאֵל, כִּי בְצָרָה גְדוּלָּה אֲנַחְנוּ.
יִוָּדַע לְעֵינֵי הַכֹּל, טוֹבֶךָ וְחֶסֶדְךָ עִמָּנוּ.
חֲתֹם פֶּה שֹׁטֵן וְאֵל יִשְׁטִין עָלֵינוּ, זַעַם בּוֹ וַיִּדּוּם.
וַיַּעֲמֹד מִלִּיץ טוֹב לְצַדִּיקְנוּ, הוּא יִגִּיד יִשְׁרָנוּ.
דֶּרֶכְךָ רְחוּם וְחַנוּן, גְּלִית לְנֶאֱמָן בֵּית.
בְּבִקְשׁוֹ אִזּוּ מִלִּפְנֶיךָ, אֲמוֹנָתְךָ הוֹדַעַת לוֹ.

מחבר לא ידוע

תַּמְהָנוּ מִרְעוֹת, תִּשֶׁשׁ כִּחְנוּ מִצָּרוֹת

‘תמהנו מרעות’

כשחלה רבי אליעזר נכנסו רבי עקיבא וחבריו לבקרו. ... נכנסו וישבו לפניו מרחוק ארבע אמות. אמר להם: למה באתם? אמרו לו: ללמוד תורה באנו. אמר להם: ועד עכשיו למה לא באתם? אמרו לו: לא היה לנו פנאי. אמר להם: תמיה אני אם ימותו מיתת עצמם. אמר לו רבי עקיבא: שלי מהו? אמר לו: שלך קשה משלהם.

נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו, אמר: אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללים. הרבה תורה למדתי, והרבה תורה לימדתי. הרבה תורה למדתי - ולא חסרתי מרבתיי אפילו ככלב המלקק מן הים, הרבה תורה לימדתי - ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת.

תרגום בבלי מסכת סנהדרין, דף סח, ע"א

תמהנו על שתיים רעות, על הרע לשמיים ועל הרע לבריות. וגם מי שתשש כוחו מצרות, הרי יש בידו לעשות שלום, שאינו צריך לימוד תורה או גבורות.

חכם דוד פאפו

מלמד שאפילו הוא רע לשמיים, אינו נענש בעולם הזה כיוון שאינו רע לבריות.

הרוצה ליישב בשלווה, בעולם הזה, יזהר בשני דברים: אחד שלא יזיק לשום אחד, לא בגופו ולא בממונו. ובזה, אפילו שהוא רע לשמים, בעבירות שבינו למקום ברוך הוא, אינו נענש בעולם הזה. ואם יזכה וישוב בתשובה, ירוויח שגם בעולם הבא לא ייענש. וזהו הרחקת הנזק שלא ייענש בעולם הזה בחולאים רעים, כיוון שאינו רע לבריות.

אך להקרבת התועלת, שיהיה לו טובה בעולם הזה, צריך שיהיה זהיר במצוות, שנהנים ממנו הבריות ככיבוד אב ואם, גמילות חסדים, תלמוד תורה, הבאת שלום, שאוכל פירותיהם בעולם הזה. ואם אין בידו לעשותם - שהוא יתום, ואם ירצה ללמוד תורה - ואין לו ממון ליתן צדקה או להלוות לעני, ואינו מהבריאים לעשות גמילות חסדים בגופו, מכל מקום, יש מצווה שביד כל אדם לעשות שלום בין אדם לחברו, שזה אינו צריך גבורה ועושר ולימוד התורה.

בני מאיר, דרוש ב לשבת תשובה, דף ג עמ' ב, ירושלים, תרע"ד (1914).

נולד בקושטא (איסטנבול של ימינו) בכ"ב אייר תר"ח (1848). בשנת תרי"ה (1855), והוא בן 7, עלה עם הוריו לארץ ישראל. המשפחה התיישבה בירושלים, ואביו עסק במסחר. חכם דוד פאפו למד מפי החכמים יצחק אשכנזי, יעקב מאיר, מרדכי ישראל, ונסמך לרבנות בירושלים.

חכם דוד פאפו נדד לטריפולי שבלוב, ושם בשנת תרנ"ג (1893) נתמנה לרב ראשי. בשנת תרנ"ה (1895) קיבל כתב מינוי מקושטא, ועבר לשמש כרב ואב בית דין ברוסה שבבולגריה. בשנת תרס"א (1901) נתמנה לרב ראשי במונסטיר (כיום ביטולה שבמקדוניה) ומשם עבר לשמש כרב ראשי בבגדאד בשנת תרס"ג (1903). הוא שימש בתפקיד שבע שנים, במהלכן הביא לבניית תלמוד תורה גדול, שכלל גם מטבח ליתומים ולנוקקים. מבגדאד חזר חכם דוד פאפו לירושלים. שם שימש כאב בית דין וכמנהל בית החולים 'משגב לדך'.

חכם דוד פאפו נפטר בכ"ב ניסן תרפ"ז (1927).

חכם דוד פאפו הדפיס את ספריו בירושלים. הוא כתב שני ספרים: 'בני מאיר' - ספר דרשות, ו'פני דוד' - ספר שאלות ותשובות.

שַׁחְנוּ עַד לְמָאוֹד, שְׁפִלְנוּ עַד עָפָר

‘תמהנו מרעות’

שני אילמים שהיו בשכנותו של רבי, בני בתו של רבי יוחנן בן גודגדא, ויש אומרים בני אחותו של רבי יוחנן, שכל אימת שהיה רבי נכנס לבית המדרש, היו נכנסים ויושבים לפניו, ומונענעים בראשיהם ומרחשים בשפתותיהם, וביקש רבי רחמים עליהם ונרפאו, ונמצא שהיו יודעים הלכה וספרא וספרי וכל הש"ס.

תרגם תלמוד בבלי, מסכת חגיגה, דף ג, ע"א

שחנו עד למאוד, לרכון להתכופף, כי 'שח עיניים יושיע'.
שחנו עד למאוד מאפשר שיחה עם השפלים עד עפר.
המשיח אילמים והמפענח, ובזה יקנה מידת האחדות.

חכם ברוך אסבאג

מלמד הדרכים לכפות טבעו, ולא ישנא חברו ויהיה עמו באחדות.

גדולה מעלת האחדות, שאף אם בידו פשע ועבירה, אין מדקדקין עמו. והיאך יזכה האדם לידי מידה זו? – על-ידי שיהיה האדם נבזה בעיניו נמאס, ואינו מחשב עצמו לכלום, אזי לא ימצא שום הקפדה על חברו, ואז יהיה בשלום עם הכל, ובזה יקנה מדת האחדות. ...

והיאך יכול אדם לכפות את טבעו ולא ישנא את חברו ויהיה עמו באחדות? – לזה אומר: יש לו שני דרכים – האחד שיאמר: 'ונחנו מה' – ויהיה נבזה בעיניו, והשני: 'ונחנו מה, לא עלינו תלונותיכם כי על ה' – והוא שלוח ההשגחה.

ספר ראשי בשמים – חידושים על התנ"ך, עמ' א, בתוך ספר מנחה בלולה, קזבלנקה, תש"ה (1945)

נולד במרכש, במרוקו, בה רכש את השכלתו התורנית והוסמך לרבנות. לימים נודע כמקובל וכפוסק וכיהן כרב ראשי בעיר סאפי. דברי תורתו מובאים בספרי חכמי דורו ובתוכם חכם יוסף משאש, חכם יוסף בן נאים וחכם דוד צבאח. בשנת תרפ"ד (1884) הקים בעיר סאפי את ישיבת עץ החיים. הוא הזמין את רבי שמעון ברוך אוחיון ללמד בה, וכל אותה עת התאכסן בביתו, והיה לו כאב.

חכם ברוך אסבאג נפטר ביום ג' באדר בשנת תש"ו (1946) ונטמן בעירו סאפי. בין חיבוריו, שיצאו לאור הספרים 'מנחת משה' – דברי קבלה לזכר בנו משה שנפטר בקיצור ימיו ושנותיו, 'קורבן מנחה', 'ומנחה בלולה' – דינים, מוסר ודרשות בערבית ובעברית.

נִחָם עַל הָרָעָה, מִשֶּׁה כָּלִפִּי חָסֵד

'תמהנו מרעות'

רבי חזקיה מצא יום אחד את רבי יוסי, שהייתה נשמטת חתיכת בשר לתוך להבות האש, והיה עולה קיטור העשן למעלה. אמר לו: אילו קיטור העשן של הקורבן, שהיה עולה על גבי המזבח, היה עולה תמיד כמו זה, לא שורה רוגז בעולם, וישראל לא היו גולים מן הארץ.

תרגום ספר הזוהר, פרשת וישלח, דף קעו, ע"ב

ניחם על הרעה, לשכך את הצער על הרעה, לוותר עליו. להטות כלפי החסד, להסתכל על הצד הטוב שבאדם, לא לתת לרוגז נוכחות בעולם.

חכם אברהם דהאן

מלמד שמידת הצדיקים להסתכל על הצד הטוב שבאדם.

'וירא ישראל את בני יוסף ויאמר: מי אלה?' - ראה שעתיד ירבעם בן נבט לצאת מאפרים, ויהוא בן נמשי לצאת ממנשה, לכן אמר: מהיכן יצאו אלו, שאינם ראויים לברכה.

'קחם נא אלי ואברכם' - הרי לנו מידת הצדיקים, שמסתכלים על הצד הטוב שבאדם, ועל ידי כך יכולים הם להשפיע עליו רוחניות וגשמיות.

ובוודאי שהיא ממידתו של השם יתברך שנאמר בו: 'ורב חסד', ואמרו חז"ל במסכת ראש השנה: שהקב"ה מטה כלפי חסד, כלומר גם אדם שנמצא בדינו שזכויותיו שווים לזדונותיו, זוכה הוא לישוב אצל הצדיקים.

זיכרונות אברהם, פרשת ויחי, עמ' 104-105, הוצאת המשפחה, תשס"ט (2009)

נולד ביום ח' טבת בשנת תרע"ה (1915) בכפר אסאמר במחוז איית בולי בהרי האטלס במרוקו. בשנת תרפ"ט (1929), בגיל 14, חכם אברהם דהאן נסע לעיר הגדולה מראכש ללמוד אצל חכם מכלוף אבוהצירא. הוא שימש כשוחרט ומוהל, וגם קולו הערב עמד לו לשמש כחזן וכקורא בתורה. אך סרב לקבל שכר ממצוות אלו, לפרנסתו היה מלמד תורה את ילדי ישראל, והיה מכתת רגליו בין תלמודי התורה שהיו פזורים בכפרים. לימים, התמנה לרב הכפר אסאמר. בשנת תשט"ז (1956) חכם אברהם דהאן דאג לעלות לארץ ישראל את כל בני קהילתו. הוא התיישב במושב מלאה בחבל התענך, וכיהן כרב המושב. בפועל שימש גם כרב המושבים הסמוכים: גדיש וניר יפה. כרב המושב נשא בעול יחד עם כל בני קהילתו בנטיעת עצים וחפירת תעלות במסגרת הקרן הקיימת לישראל. חכם אברהם דהאן, זקן ושבע ימים, השיב את נשמתו לבוראו ביום ה' חשוון בשנת תשס"ט (2009). כאות הוקרה לפועלו רב השנים, קראו בני קהילתו את בית הכנסת בישוב מלאה על שמו - 'מגן אברהם'. חכם אברהם דהאן כתב כמה חיבורים, אך ספרו היחיד שיצא לאור הוא 'זכרונות אברהם' - חידושים ודרשות.

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֶתְוֹדָה עַל עֲבֵרוֹת

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם.

אֶתְוֹדָה עַל עֲבֵרוֹת, קָלוֹת וְחִמּוּרוֹת, בְּלִילָה לְסוּף אֲשִׁמּוּרוֹת.

יֵאָרִי עֲלִילוֹת בְּרָשָׁע לְהַתְעוֹלָל, שׁוֹמֵר מִזֶּה מִלִּילָה שׁוֹמֵר מִזֶּה מִלִּיל.
לְבִי וְעֵינַי לְחֹטֵא יָאוֹתוֹ, וְיוֹם וְלִילָה לֹא יִשְׁבְּתוּ.

וְשֹׂאֵר אֲבָרַי לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינַיךָ יִתְלַחֲשׁוּ,
כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלֵּילָה, תִּמְוִיד לֹא יִחְשׂוּ.

וְנֵעַן אֲשֶׁר עֲבַרְתִּי עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,
מִי יִתֵּן וְאִשְׁחָה בְּכָל לֵילָה מִטָּתִי בְּדַמְעָתִי עֲרָשִׁי אֲמַסֶּה.

אוֹלֵי יִשְׁמָע קוֹל בְּכִי נוֹרָא עֲלִילָה, יוֹם צַעֲקָתִי בְּלִילָה.
אֶקְרָא יוֹמָם וָאֲרִים קוֹלִי, עַל פִּשְׁעֵי וּמַעֲלִי. וְלִילָה וְלֹא דוּמְיָה לִי.

אֵת מִקְצַת חֲטָאִי אֲנִי מְזַכֵּיר לְפָנֶי צוּפֶה עֲתִידוֹת,
לִילָה אֶקוֹם לְהוֹדוֹת.

וְאוֹדָה עָלַי פִּשְׁעֵי וְזִדּוּנֵי, הַלֵּילָה הַזֶּה לָּהּ.

מִחְבֵּר לֹא יָדוּעַ

אַתּוּדָה עַל עֵבְרוֹת קְלוֹת וְחִמּוּרוֹת

‘ריבונו של עולם, אתודה על עברות’

מעשה שבא רבי אלעזר בן רבי שמעון ממוגדל גדור, מבית רבו, והיה רכוב על החמור ומוטייל על שפת נהר, ושמח שמחה גדולה והייתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה.

נזדמן לו אדם אחד, שהיה מכוער ביותר. אמר לו: שלום עליך רבי, ולא החזיר לו. אמר לו: ריקה. כמה מכוער אותו האיש. שמא כל בני עירך מכוערים כמותך?! אמר לו: איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני: כמה מכוער כלי זה שעשית.

כיוון שידע בעצמו שחטא - ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו: נעניתי לך, מחול לי. אמר לו: איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו: כמה מכוער כלי זה שעשית.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כ, ע"א וע"ב

עברות קלות וחמורות, עברות שנראות קלות והן חמורות, עברות של קלות דעת, עבירות בהן נקלה אחיך בעינך.

חכם אברהם אזולאי

מלמד שהמבזה אדם, שנראה פחות ממנו - מבטל כל התורה.

'הוא היה אומר: אל תהי בז לכל אדם' - יש אומרים שהמבזה שום אדם חברו - שנראה בעיניו, שחברו פחות ממנו, והיא נראית בעיניו עבירה קלה, והיא גוררת כל שאר עבירות שבתורה, כי כמו שבמצוות 'ואהבת לרעך כמוך' תלויה כל התורה כולה, כן המבזה חברו - מבטל כל התורה כולה.

אהבה בתענוגים, עמ' עט, הוצאת אורות החיים, ירושלים, תשמ"ז (1987)

נולד בשנת ש"ל (1570) בפאס שבמרוקו. בצעירותו למד מחכמי פאס תורה והלכה, ולאחר שקנה את אוצר התורה הנגלית, החל לעסוק בתורת הנסתר.

בשנת ש"ס (1600) זכה לעלות לארץ ישראל, והוא בן 30. בדרכו ארצה נטרפה אנייתו בלב ים. חכם אברהם אזולאי ניצל, אך כל כתביו טבעו עמו. מאז עשה צורת חתימתו כצורת אנייה. הוא קבע את מושבו בעיר חברון, שם למד וביאר את תורת החכם רבי משה קורדובירו - האור יקר.

בשנת שע"ט (1619) עקב מגיפה קשה שפרצה בחברון, חכם אברהם אזולאי עזב את חברון ועלה לירושלים, ומשם עבר לעזה. עם שוך המגיפה חזר לחברון.

חכם אברהם אזולאי נפטר ביום כ"ד חשוון ת"ד (1643) ונטמן בעיר חברון.

חכם אברהם חיבר חידושים רבים, חלקם עדיין בכתב ביד וחלקם יצאו לאור: 'אור החמה' - פירושי הזוהר, 'אור הלבנה' - הגהות בספר הזוהר, 'זהרי חמה' - על ספר 'ירח יקר', 'אור הגנוז' - סודות התורה ע"פ האר"י, 'חסד לאברהם' - דרושים בסיסודות הקבלה, 'בעלי ברית אברהם' - על התנ"ך, 'אהבה בתענוגים' - על מסכת אבות.

וְשָׂאֵר אֲבָרֵי לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֶיךָ יִתְלַחֲשׁוּ

‘ריבוננו של עולם, אתודה על עברות’

פעם אחת היה רבי אלעזר חולך בדרך, והיה חולך עמו רבי חזקיה. ראו נחש אחד.

קם רבי חזקיה להרוג אותו. אמר לו רבי אלעזר: אל תהרוג אותו. אמר לו: והרי הוא דבר רע, שהורג בני אדם. אמר לו לרבי חזקיה: והרי כתוב: ‘אם ישוך הנחש בלא לחש?!’ - לא נושך הנחש את האדם עד שלוחשים לו מלמעלה.

תרגום ספר הזוהר, פרשת יתרו, דף סח, ע"ב

יש התלחשות שהיא לעשות הרע - לחישת הנחש בלשונו הרעה. ואף שבעיניו כוונתו לשם שמיים, לוחשים לו רע מלמעלה.

חכם יצחק ברכה

מלמד יראת שמיים להולך רכיל ואומר שכוונתו לשם מצווה.

'לא תלך רכיל בעמיק, לא תעמוד על דם רעך, אני ה'.

לפי שיש לך אדם שהולך ומספר לשון הרע - ממש של שקר, ומטיל שנאה בין אדם לחברו. ואם יאמרו לו: למה אתה עובר עבירה, ומספר לשון הרע, הוא משיב: שהוא כוונתו לשם מצווה - משום 'לא תעמוד על דם רעך', ואפשר שלא יוכלו להכחישו, שדברים אלו הם מסורים ללב, והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות. ועל זה נאמר: 'ויראת מא-להיך אני ה'.

בירך יצחק, פרשת קדושים, עמ' 148-149, הוצאת מכון הכתב, ירושלים, תשמ"א (1981)

נולד בארם צובה היא העיר חאלב בסוריה. למד תורה ועסק בה יחד עם חכמיה: חכם יהודה קצין, חכם רפאל שלמה לאניאדו, חכם ישראל דילובין וחכם ישעיה דבאח. הגביר אליהו סילוירה, מעשירי הקהילה, תמך בו כלכלית ואפשר לו ללמוד תורה.

חכם יצחק ברכה שימש כדיין וכמורה הוראה בקהילתו, ונודע כמשכין שלום בין איש לאשתו. שניים מילדי החכם יצחק ברכה: חכם חיים וחכם אליהו שמשו כרבנים אחרי מותו. חכם יצחק ברכה נפטר ביום ט"ז אדר ב' בשנת תקל"ב (1772) ונקבר בארם צובה. חידושי התורה שלו נדפסו בספר: 'בירך יצחק'. תשובותיו ההלכתיות, לא קובצו בספר, אך חלקן מופיעות בספר 'בית דינו של שלמה' לרב הראשי של ארם-צובא חכם רפאל שלמה לאניאדו.

בְּכֹל לַיְלָה מִסְתִּי בְּדַמְעָתִי עַרְשִׁי אֲמָסָה

‘ריבונו של עולם, אתודה על עברות’

שכל הבוכה בלילה קולו נשמע. דבר אחר: שכל הבוכה בלילה כוכבים ומזלות בוכים עמו. דבר אחר: שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה כנגדו.

מעשה באשה אחת, שכנתו של רבן גמליאל שמת בנה, והייתה בוכה עליו בלילה, שמע רבן גמליאל קולה ובכה כנגדה, עד שנשרו ריסי עיניו. למחר הכירו בו תלמידיו והוציאוה משכונתו.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף קד, ע"ב

מיטתי בדמעתי, ביני ובין עצמי, אלא שהקול נשמע בלילה, ובוכה כנגדו, וכוח חכמי ישראל, הבקיאים בדרכי ההוראה, לכסות את הבוכים בלילה ולכסות על הכושלים כלילה, שאין רואים בו, ונאמן רוח מכסה דבר.

חכם ישראל משה חזן

מלמד הכללים הטובים של כסהו בלילה כדי לזכות את ישראל.

כמה כללים טובים שהורונו אבותינו ורבותינו, נאספו רובם אל עמם: 'מוטב שיהיו שוגגין', 'לאו כולי עלמא דינא גמירי', 'כל ישראל בחזקת כשרים הם', 'אי אפשר להוכיח לסוף ישראל להיות חסידים'. וכאלה רבים - כדי שלא יצאו לתרבות רעה, ויבוא יומו, וגדולה תשובה שמגעת עד כיסא הכבוד. ... כוח חכמי ישראל הבקיאים בדרכי ההוראה וכל מקראה, יודעים מלאכי השרת הדרך הנחמדת, ולהנהיג את העם בסבלנות וביראת ה'. ובאופנים של כסהו בלילה כדי לזכות את ישראל.

קדושת יום טוב, דף כז, א-ב, וינה, 1855

נולד בשנת תקס"ח (1808) באיזמיר, שבתורכיה. בשנת תקע"א (1811), בהיותו בן שלוש, חכם ישראל משה חזן עלה עם אביו לירושלים, ולמד תורה מפי סבו, הראשון לציון החכם יוסף רפאל חזן. בשנת תר"ד (1844) נסע לאנגליה כמייצג "חכמי ורבני הספרדים והאשכנזים שבירושלים", ללחום נגד התנועה הרפורמית. שם חבר את ספרו 'דברי אמת ושלום'. בשנת תר"ה (1845) נסע לאמסטרדם, שם חיבר את הספר 'קנאת ציון'.

בשנת תר"ו (1846) נבחר לכהן כרבה של רומא. השפעתו היתה ניכרת בכל תחום חייהם של יהודי רומא, ושמעו נישא בפי כל תושביה. ברומא חיבר את הספרים: 'כרך של רומי', 'נצח ישראל' ו'נחלה לישראל'. בשנת תרי"ב (1852) חכם ישראל משה חזן התפטר ממשרתו, ושם פעמיו לארץ ישראל. בדרכו עבר בקורפו, ונענה להפצרות הקהילה לכהן כרבה. בקורפו כתב את 'קדושת יום טוב'. בשנת תרט"ז (1856) עבר לכהן כרבה של אלכסנדריה.

בשנת תרכ"א (1861) חכם ישראל משה חזן זכה ועלה חזרה לארץ ישראל, והשתקע בעיר יפו. בשל מחלתו, בחודש חשוון תרכ"ב (1863), עבר ללבנון, להחליף אייר, אך נפטר בחודש טבת בשנת תרכ"ב (1863), ונקבר בסביבות העיר צידון.

ה' מֶלֶךְ, ה' מֶלֶךְ, ה' יְמִלֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד

בְּטָרֶם שִׁחָקִים וְאַרְקִים נִמְתָּחוּ,

ה' מֶלֶךְ.

וְעַד לֹא מֵאוֹרוֹת זָרְחוּ,

ה' מֶלֶךְ.

וְהָאָרֶץ כְּבִגְד תִּבְלָה, וְשָׁמַיִם כְּעֶשֶׂן נִמְלָחוּ.

ה' יְמִלֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

וְעַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת,

ה' מֶלֶךְ.

וּבִהְיֵנוּ יְצוּרִים עָלֵי אֲרָצוֹת,

ה' מֶלֶךְ.

וְעַתָּה יִקְבֹּץ נְפֻצִים מֵאַרְבַּע תְּפוּצוֹת,

ה' יְמִלֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

מִיּוֹחַד בְּאַהֲיָה אֲשֶׁר אֶהְיָה.

הוּא תָּהָה וְהוּא הָיָה וְהוּא יִהְיָה.

הוּא מְמִית וּמַחְיָה, לְפָנָיו לֹא נוֹצֵר אֵל.

וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיָה.

מחבר לא ידוע

ועד לא מאורות זרחו

ב'טרם שחקים וארקים נמתחו'

אבא תחנה חסידא נכנס לעירו ערב שבת עם חשיכה, וחבילתו מונחת לו על כתפו ומצא מוכה שחין אחד מוטל בפרשת דרכים, אמר לו: רבי עשה עמי צדקה והכניסני לעיר. אמר: אם אני מניח חבילתי - מזהיבן אתפרנס אני וביתי, ואם אני מניח את מוכה שחין - אני מתחייב בנפשי.

מה עשה המליך יצר טוב על יצר רע והכניסו למוכה שחין לעיר, ובא ונטל את חבילתו ונכנס עם דמדומי חמה, והיו הכל תמהים ואומרים: זה הוא אבא תחנה חסידא, אף הוא הרהר בלבו ואמר: תאמר שמא חללתי את השבת. באותה שעה הזריח הקדוש ברוך הוא את החמה שכתוב: 'זרחה לכם יראי שמי שמש צדקה.'

קהלת רבה, פרשה ט

ועד לא מאורות זרחו הכל תמהים ואומרים, ועד שאין מראים לו את הנקודות, שהוא זוהר בהם ככוכבי השמיים, אף הוא מהרהר בליבו.

חכם ניסים יגן

מלמד סיום התוכחה בברכה - להראות הנקודות שהוא זוהר בהן.

'אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל ... והנכם היום ככוכבי השמים לרוב'. - הקב"ה נגלה למשה ואמר לו: היות ועם ישראל קיבלו את התוכחה, הנך חייב לברך אותם - מיד ברך אותם. מכאן עלינו ללמוד שכשמוכיחים את הזולת ואומרים לו: 'עשית כך וכך', מיד אחרי שקיבל את התוכחה - יש לברכו, לא לסיים בדברי תוכחה, אלא: 'והנכם היום ככוכבי השמים לרוב' - להראות לו את הנקודות שהוא זוהר בהם ככוכבי השמיים.

נתיבי אור, גלות וגאולה, עמ' פב, הוצאת ניבי הכתב, ירושלים, תשע"ג (2013)

נולד בשנת תש"א (1941) בירושלים. מקור משפחתו הוא מתורכיה ולפנים שמה היה גאגין, והוא ממשפחת חכם חיים אברהם גאגין, שנבחר לתפקיד הראשון לציון בשנת תרמ"ב (1842). אביו חכם יעקב יגן היה תלמידו של המקובל חכם מרדכי שרעבי.

חכם ניסים יגן למד בילדותו בירושלים והיה מחובר לאדמו"ר מאמשינוב. עפ"י עצתו נסע ללמוד תורה באמריקה בישיבת ליקווד של הרב אהרון קוטלר במשך חמש שנים.

לאחר מכן חזר לארץ ולימד בישיבות 'אור ברוך' ו'אוהל מועד' בירושלים והיה שותף להקמת ישיבה בגבעת עדה. בשנת תשל"ח (1978) הקים את כולל 'קהילות יעקב' ועמד בראשו. דגש מיוחד היה בכולל זה ל'סדר מוסר' שהוקדש ללימוד מוסר וזמן לחשבון נפש ותיקון המידות. לאורך כל חייו נמשך להתקרב לעם ישראל, להגיע למקומות שונים בארץ, למסור שיחות ולקבל אנשים לעצה ולברכה.

בתקופה חייו האחרונה חלה ונפטר לאחר ייסורים קשים בשבת 'בהעלותך' ביום י"ד סיון תש"ס (2000), ונטמן בירושלים. לאחר פטירתו יצאו שיחותיו הרבות שנשא בסדרת ספרים הנקראת 'נתיבי אור'.

ועת יקבץ נפוצים מארבע תפוצות

'בטרם שחקים וארקים נמתחו'

רבי זעירא יצא לו לשוק לקנות דבר-מה. אמר לו לזה ששוקל:
תשקול יפה. אמר לו: האין אתה הולך לנו מכאן. בבלי,
שאבותיו החריבו?

באותה שעה אמר ר' זעירא: אין אבותיי כאבותיו של זה!!
נכנס לבית הוועד, ושמע קולו של רבי שילא יושב ודורש: 'אם
חומה היא' - אילו עלו ישראל, חומה מן הגולה, לא חרב בית
המקדש פעם שנייה. אמר: יפה לימדני עם הארץ.

תרגום שיר השירים רבה, פרשה ח

ועת יקבץ נפוצים, לא יאמר אין אבותיי כאבותיו של זה,
שיעלו כחומה לאהוב כל יהודי באותה מידה בדיוק, אין
הבדל מאיזה מוצא הוא.

חכם בן ציון אבא שאול

מורה מצוות 'ואהבת לרעך כמוך', בכל העדות, ואין הבדל מוצא.

ירחיק האדם את עצמו, מלדבר בנושאים של חוגים שונים. והגרוע ביותר בעניין זה, אם מדבר על קבוצה של אנשים, ממי יבקש מחילה?! שהרי עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו.

זאת ועוד, מצוה עלינו 'ואהבת לרעך כמוך' - לאהוב כל יהודי באותה מידה בדיוק, אין הבדל מאיזה מוצא הוא. על כן יש להיבדל מכל סוגי הדיבורים האלו, ולעסוק בתורה, ולקדש את עצמנו, וה' יזכנו לשמור פינו ולשוננו ומחשבתנו מכל דבר רע אמן.

אור לציון - זכרון הדסה, שער העבודה, מאמר ז - שמירת הלשון והמחשבה, עמ' קלד, מכון אור לציון, ירושלים, תשנ"ה

נולד בירושלים בכ"ט בתמוז תרפ"ד (1924), בן בכור מחמישה עשר ילדים - עשר בנות וחמישה בנים, לרבנית בניה ולחכם אליהו אבא שאול, שעלה מפרס. בילדותו, גדל בשכונת שמואל הנביא והתחנך בתלמוד התורה 'בני ציון'.

בגיל 11 עבר ללמוד בישיבת 'פורת יוסף', ולמד מפי הרבנים הגדולים חכם יעקב עדס, חכם צדקה חוצין וראש הישיבה חכם עזרא עטיה. החברותא שלו בלימודיו היה חכם עובדיה יוסף. כשהגיע לפרקו, נישא להדסה מסעודה שרהבני, בתם של סול וחכם יוסף שהרבני, שהיה ראש ישיבת המקובלים 'אמת ושלום' והתגורר בשכונת בית ישראל שבירושלים.

לימים התמנה, יחד עם חכם יהודה צדקה, לראש ישיבת 'פורת יוסף' והעמיד תלמידים הרבה. כמוהל, זכה להכניס אלפי ילדים בבריתו של אברהם אבינו, עד לשיתוק בידו שבו לקה בחמש עשרה שנותיו האחרונות. חיבוריו כוללים סדרת ספרים שונים בשם זהה: 'אור לציון', והם כוללים: שו"ת ופסקים- ג' חלקים, חידושים על מסכתות יבמות, כתובות ושביעית, וכן ספר דברי מוסר והשקפה, 'זיכרון הדסה', שקרא רבינו על שם אשתו. בשנת תשמ"ג (1983) חלה ומאז סבל ייסורים קשים, ואף איבד מאור עיניו. ביי"ט תמוז תשנ"ח (1998) נלקח לבית עולמו.

מִיּוֹחַד בְּאֵהִיָּה אֲשֶׁר אֵהִיָּה

ב'טרם שחקים וארקים נמתחו'

ואמר לי: בני, מה קול שמעת בחורבה זו? ואמרתי לו: שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת: אוי לבנים, שבעוונותיהם החרבתי את ביתי, ושרפתי את היכלי, והגליתים לבין האומות. ואמר לי: חייד וחיי ראשך, לא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום ויום שלוש פעמים אומרת כך.

ולא זו בלבד, אלא בשעה שישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונים: יהא שמיא הגדול מבורך, הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו ואומר: אשרי המלך שמקלסים אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף ג, ע"א

מיוחד באהיה אשר אהיה, מיוחדים הבנים יהיו אשר יהיו, שסוף דבר הקול נשמע מנהמת כיונה, קול רינה וישועה, קול תשובה מאהבה, קול פשוט - יהא שמיא רבא.

חכם רפאל משה אלבז

מפרש קול הישועה באהלי רשעים, שימין ה' פשוטה לקבל שבים.

'קול רינה וישועה באהלי צדיקים ימין ה' עושה חיל' - והוא על דרך שאלה ותשובה, והכוונה: איך יהיה דבר זה של התשועה - לרשעים, אשר התעיבו עלילה וקלקלו צינורות השפע, ואדרבה היה ראוי שיהיה קול רינה וישועה - באהלי צדיקים ולא באהלי רשעים?

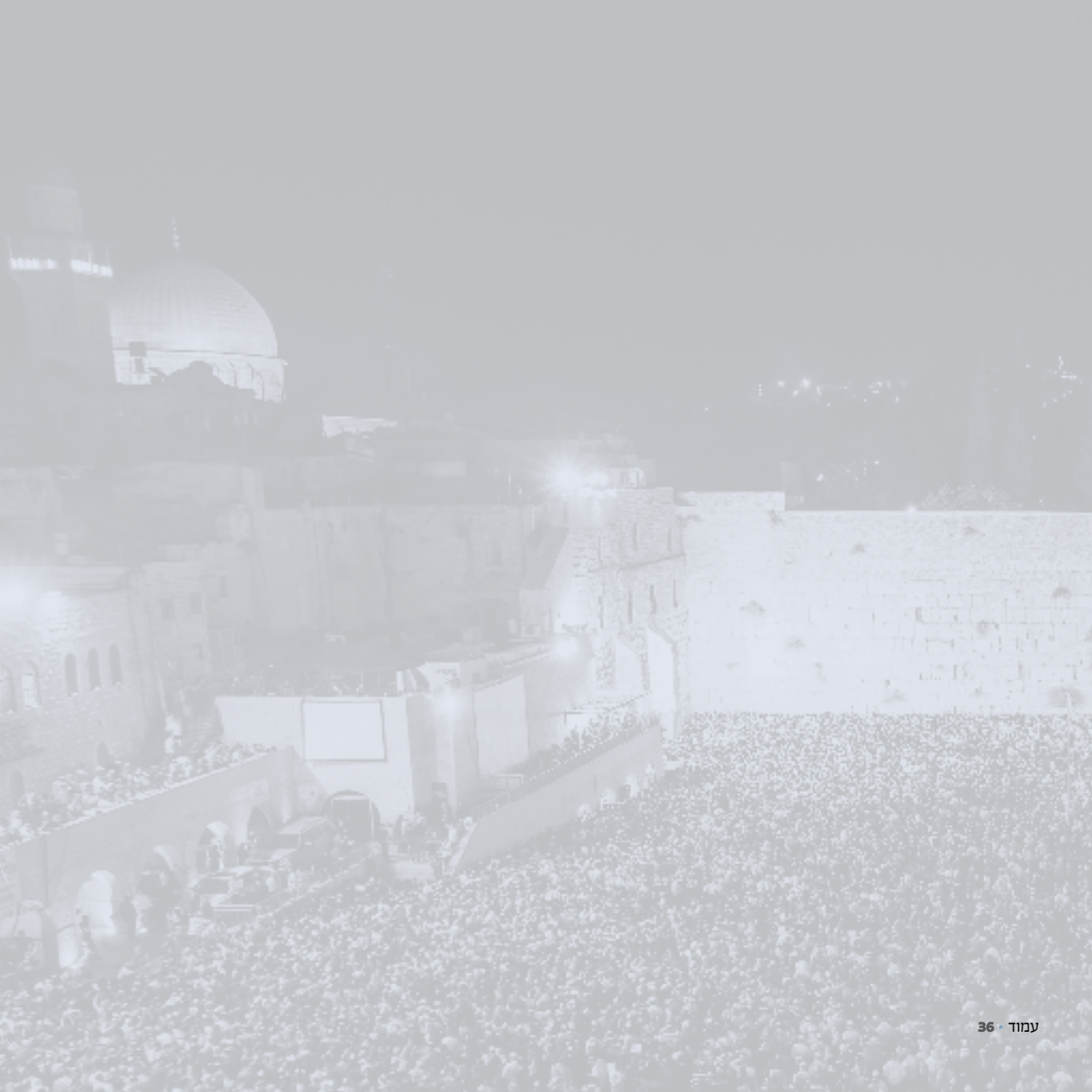
לזה השיב: ימין ה' - שהיא פשוטה לקבל שבים. לא מלבד שמתכפרים עוונותיו, אלא גם זדונות נעשות לו זכויות. וזהו - 'עושה חיל'. אבל זה לא יתכן כי אם כשתהיה התשובה מאהבת הרוממות, לא מיראת העונש. וזהו שאמר: 'ימין ה' רוממה', פירוש, כשתהיה ימין ה' רוממה, שתהיה התשובה מאהבת הרוממות - אז ימין ה' עושה חיל.

כריתות גיטין, דרש משה, דרוש לשבת תשובה, עמ' ו, דפוס דרוז, ירושלים, תשמ"ו (1986)

נולד בשנת תקפ"ג (1823) בעיר צפרו שבמרוקו. הוא התייתם בגיל צעיר, גדל ולמד בבית מדרשו של דודו חכם עמרם אלבז, ושימש את חכם עמור אביטבול. לצד לימודי תורת הנגלה והנסתר עיין גם במדעים כמו אסטרונומיה, מתמטיקה והיסטוריה. בהיותו בן 28 נתמנה לדיין לענייני ממונות בבית הדין של צפרו.

חכם רפאל משה אלבז כתב שירים לאירועים ולתפילה. שיריו מושרים גם כפתיחות בפיוטי שירת הבקשות. הוא שימש גם כדרשן, וכדי למשוך אליו חלקים רבים מהעם נשא את דרשותיו בערבית השגורה בפי יהודי צפרו. חכם רפאל משה אלבז נפטר ביום כ"ב תמוז תרנ"ו (1896), ונקבר בצפרו. בין ספריו: 'הלכה למשה' - ספר שאלות ותשובות על ארבעת חלקי השולחן ערוך, 'שיר חדש' - ספר שירים, 'ארבעה שומרים' - דינים ומוסר, 'דרש משה' - דרושים, ספרי ביאורים וליקוטי מדרשים כגון: 'עדן מקדם' ו'מיני מתיקה', וכן ספרי הלכות וספרים העוסקים בתולדות עם ישראל, בעיבור השנה ובנושאים כלליים.

יְהִי שְׁמֵעַ אֲבִיוֹנִיךָ

יְהִי שְׁמֵעַ אֲבִיוֹנִיךָ, הַמַּחֲלִים פְּנִיךָ, אֲבִינוּ לְבָנֶיךָ, אֵל תַּעֲלֹם אֲזִינוּךָ,
יְהִי עִם מְמוֹעַמְקִים, יִקְרְאוּ מְרַב מְצוּקִים, אֵל גֵּא תְשִׁיבֵם רַקִּים, הַיּוֹם מִלְּפָנֶיךָ.

יְהִי שְׁמֵעַ אֲבִיוֹנִיךָ, הַמַּחֲלִים פְּנִיךָ, אֲבִינוּ לְבָנֶיךָ, אֵל תַּעֲלֹם אֲזִינוּךָ,
הוֹוֹתָם וְעוֹנָם, מַחֲחָ וְרַבִּי וְדוֹנָם, וְאֵם לֹא תַעֲשֶׂה לְמַעַנָם, עֲשֵׂה צוּרֵי לְמַעַנְךָ.

יְהִי שְׁמֵעַ אֲבִיוֹנִיךָ, הַמַּחֲלִים פְּנִיךָ, אֲבִינוּ לְבָנֶיךָ, אֵל תַּעֲלֹם אֲזִינוּךָ,
וּמַחֲחָ הַיּוֹם חוּבָם, וְרַצָּה כְּמוֹ שֵׁי גִיבָם, וּלְךָ תִכְיֶין לָבָם, וְגַם תִּקְשִׁיב אֲזִינוּךָ.

יְהִי שְׁמֵעַ אֲבִיוֹנִיךָ, הַמַּחֲלִים פְּנִיךָ, אֲבִינוּ לְבָנֶיךָ, אֵל תַּעֲלֹם אֲזִינוּךָ,
דְּמַעַת פְּגִיחָם תַּשְׁעָה, וְתֹאסֵף עֲדָר תּוֹעָה, וְתִקִּים לְךָ רוּעָה, וּפְקֵד בְּטוֹב צִאָנוּךָ.

יְהִי שְׁמֵעַ אֲבִיוֹנִיךָ, הַמַּחֲלִים פְּנִיךָ, אֲבִינוּ לְבָנֶיךָ, אֵל תַּעֲלֹם אֲזִינוּךָ,
הוֹלִכִי בְּדֶרֶךְ גְּבוּחָה, תִּבְשָׂרֵם הַיּוֹם סְלִיחָה, וּבִתְפִלַּת הַשַּׁחַר, הַמְצִיאָם חַנּוּךְ.

רבי יהודה הלוי, מאות 11-12

יְהוָה עִם מַעֲמָקִים

‘יה שמע אביונך’

מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש, והיו הולכים כל העולם אחריו. כיוון שראו את שמעיה ואבטליון - עזבוהו והלכו אחר שמעיה ואבטליון. לסוף באו שמעיה ואבטליון להיפרד ממנו, שכהן גדול. אמר להם: ילכו בני עממים לשלום. אמרו לו: ילכו בני עממים לשלום, שעושים מעשה אהרון, ולא יבוא בן אהרון לשלום, שאינו במקום שלא עושה מעשה אהרון.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף עא, ע"ב

אשרי העם, שעושה מעשה אהרון, הוא שלום וכל אשר לו שלום, והיה כעץ שתול על פלגי מים, אף על פי שיש לו למעלה ענפים נפרדים זה מזה, למטה הם שורש אחד.

חכם דוד הכהן

מדמה עם ישראל כאילן נטוע - אף שענפיו רבים, שורשו אחד.

'כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא' - בזמן שיהיו באחדות אחת, בכללות אחת, יזכו להיות - לכולם 'חלק לעולם הבא'. על ידי שבכללותם מקיימים כל התרי"ג מצוות, ועל ידי שיהיו כולם מוכיחים זה את זה ללכת בדרך הטובה.

וזהו שמסיים 'נצר מטעי' - רצה לומר: כמו האילן הנטוע, שאף על פי שיש לו למעלה ענפים הרבה - נפרדים זה מזה, מכל מקום מלמטה - הם שורש אחד. וכמו כן ישראל אפילו שהם נפרדים זה מזה, מכל מקום נחשבים לגוף אחד, ולשורש אחד, על ידי האחדות, ונעשים כולם צדיקים.

קול דודי, מערכת א, דף ח, מהדורה ב, תשנ"ד (1994)

נולד בג'רבה בשנת תרכ"ז (1866), ולמד מפי חכם דוד הכהן גישא, בעל ה'שלום דוד', והרבה מהנהגותיו קיבל ממנו.

בשנת תרס"ד (1903) עם הקמת הקהילה היהודית בתיאטווין, התמנה כרב העיר, אותה שימש עד יום פטירתו. הוא היה דיין, מלמד תינוקות, שוחט ובודק, חזן ודרשן.

חכם דוד הכהן לא זכה להשאיר זרע אחריו. ביום כ"ה בחשוון תרצ"ט (1938), נסתלק לבית עולמו, ועלתה נשמתו לשמי מרומים. הוא נקבר בתיאטווין. חכם דוד הכהן, אומנם לא זכה לצאצאים, אך יהודי העיר, קראו בשמו - דוד, את כל התינוקות, שנולדו בשנת פטירתו.

חכם דוד הכהן זכה לראות חלק מחידושיו יוצאים לאור בחייו, וחלקם הודפסו לאחר פטירתו. ספריו כוללים: תחומים שונים במקצועות התורה דרושים, חידושי אגדה, שירה ופיוט, חידושי הלכה ועוד. מבין חידושיו שהודפסו: 'ליקוטי בתר ליקוטי', 'נאות מדבר', 'חסדי דוד', 'כוס ישועות', ו'קול דוד'.

וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה לְמַעַנָם, עֲשֵׂה צוּרֵי לְמַעַנְךָ

‘יה שמע אביונך’

מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו, ואמר: אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה. אבינו מלכנו למען רחם עלינו, וירדו גשמים. הווי מרננים רבנן. יצאה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו, וזה אינו מעביר על מידותיו.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כה, ע"ב

עשה למענם, שיש להם צער על אחיהם, מעבירים על מידותיהם, ומבקשים עליהם רחמים. לא מפני שזה גדול מזה, שיש להם דין בנים - אחיהם.

חכם יהודה בן מויאל

לומד 'דין בנים' לישראל, מאחוות הצדיקים על פושעי ישראל.

מדרך העולם, שכשהאב כועס על בן אחד מבניו, ורואה האב ששאר בניו - יש להם צער על אחיהם, וכן אמו או שאר קרוביו - יש להם צער על הבן, אזי האב עושה למענם.

ולכן זהו סימן שישראל יש להם דין בנים - אפילו להפושעים שבהם, שהרי אנו רואים ששאר הצדיקים, בין אותם שהם בחיים בין שכבר מתו - יש להם צער על פושעי ישראל, ומבקשים עליהם רחמים. אם כן זהו סימן שהם בנים - אחיהם.

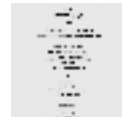
שבט יהודה, עמ' רלב, ירושלים, תשנ"ד (1994)

נולד בשנת תקפ"ח (1828) בעיר תאודונת שבמרוקו. בילדותו עבר עם משפחתו לעיר מוגאדור, שם למד תורה מפי אביו חכם מכלוף ודודו חכם יעקב בן שבת.

בבחרותו נתמנה כדיין בקהילת סאפי, ובשנת תרל"ז (1876) נתמנה לדיין ולמורה צדק בעיר מוגאדור. בעיר מוגאדור שימש בקודש כשלושים שנה, עלה בקודש ונתמנה כאב בית הדין.

בחודש אייר בשנת תר"ע (1910) חלם חלום, שבו קרב יומו, אך נשמרה לו הזכות לעלות לארץ הקודש, טרם הסתלקותו מהעולם הזה. חכם יהודה בן מויאל החל בהכנות לעלייה לארץ הקודש, וטרם צאתו מינה את בנו - חכם מסעוד, תחתיו כאב בית הדין. בהגיעו לעיר טאנג'יר קיבל מכתב מבנו חכם מסעוד, המספר כי אחד מעשירי הקהילה קם והדיח אותו מכהונתו, מכיוון שהוא צעיר מדי. הוא שב על עקבותיו ליישב את ההדורים, ומיד יצא שוב למסעו לארץ הקודש.

בחודש אלול בשנת תר"ע (1910) זכה חכם יהודה בן מויאל להגיע לארץ הקודש, בה שהה כארבעה חודשים. הוא נפטר ביום כ"ט טבת בשנת תרע"א (1911) בארץ ישראל. כ-100 שנה לאחר פטירתו, זכו צאצאיו לקבץ את כתביו, והוציאו אותם בספר 'שבט יהודה' - שו"ת ודרושים.

וְתֹאסֵף עֵדָר תּוֹעָה, וְתִקֵּים לָךְ רוֹעָה, וּפֶקֶד בְּטוֹב צֶאֱנָךְ

‘יה שמע אביונך’

אמר שמעון הצדיק: מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא חוץ מאדם אחד, שבא אלי מן הדרום יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו: בני, מזה ראית לשחת שער נאה זה? אמר לי: רועה הייתי לאבי בעירי, והלכתי לשאוב מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחו יצרי עלי וביקש למורדני מן העולם, אמרתי לו: ריקה! מפני מה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, שסופך להיות רמה ותולע? העבודה, שאגלהך לשמי! עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו: כמותך ירבו נזירים בישראל.

תלמוד בבלי, מסכת נזיר, דף ט, ע"ב

המתנזר מן העולם, והמסתכל בבבואתו, והמתגאה בעולם שאינו שלו, איך יקום להיות רועה, ואיך יאספו העדרים והיו לבשר אחד.

חכם יצחק דיין

מלמד איך יתקרבו ויהיו לגוף אחד, שכל אחד ירגיש צער חברו.

בפרט שהם נחלקים לכמה מחלוקות והרבה כתות, ונעשו עדרים עדרים, עדר עדר לבדו, שונים ומשונים כל אחד מחברו בהרבה שינויים, ספרדים, אשכנזים, תימנים, בוכרים ועוד.

ואיך יתאחדו כל העצמות האלה לגוף אחד? והלא אנו רואים שבכל עיר קטנה אחת, יש בה הרבה חילופי דעות והרבה מחלוקות, ואיך ישובו להיות לעם אחד? ורוח אחת לכולם? איך יתקרבו העצמות היבשות, עצם אל עצמו, ויהיו לגוף אחד ובשר אחד? ...

הסרת השנאת חנים מבין איש לחברו, ואדרבא יעשו אהבת חנים להרבות האהבה והאחדות בישראל, וזה יהיה ע"י ריבוי מפעלי החסד ומוסדי הצדקה, שעל ידיהם יתאגדו כל ישראל לגוף אחד. שאז כל אחד מרגיש בצער חברו כאילו חברו איבר מאבריו, ומשתדל להיטיב עמו להצילו מצרתו. ועל ידי כן תתרבה האהבה והאחדות ביניהם, וירבו לעשות צדקה וחסד זה עם זה, ועם העניים והאביונים, ובזה יזכו להיגאל.

ידי יצחק - מאמרי השקפה, דרשות, חידושי תורה ומוסר, עמודים יז-יח, הוצאת מכון 'מחקרי ארץ', תשס"ז (2007)

נולד בארם צובא, היא חאלב בסוריה. בקיא בשיטת העיון התלמודית החאלבית, אותה למד מגיסו, חכם עזרא עבאדי שעיו. בקיא בתורת הדקדוק, ותרגם ספרי קודש מהשפה הערבית לעברית. עסק במחשבת ישראל, הגות, ובשירה עברית.

חכם יצחק דיין היה מוהל מומחה, והיה מסור לצרכי הרבים ולמעשי צדקה וחסד. הוא פעל רבות להקמת תלמוד תורה ובית כנסת בשכונת הג'מיליה בחאלב. הוא הרבה לפעול ולדרוש בדבר חינוך הדור הצעיר. בשנות חייו האחרונות, חכם יצחק דיין עלה לארץ ישראל, וכיהן בתל אביב כרבה של העדה החאלבית. חכם יצחק דיין נלקח לבית עולמו ביום ב' כסלו תשכ"ה (1965) בעת היותו בברזיל, והובא למנוחות בתל אביב. חכם יצחק דיין חיבר חיבורים רבים, חלקם הודפסו בכתבי עת ובספרים תורניים שונים. לאחר מותו, בשנת תשס"ז (2007), הודפס הספר 'ידי יצחק' - ובו אוסף מאמרי הגות ופרשנות, וכן שאלות ותשובות מכתב ידו.

בְּזִכְרִי עַל מִשְׁכְּבִי

בְּזִכְרִי עַל מִשְׁכְּבִי, זֶדוֹן לְבִי וְאַשְׁמִי.
אֶקְוֶה וְאֶבֹּאֶה, אֶל בֵּית אֱלֹהֵי וְהַדּוּכָמִי.
וְאֹמַר בְּנִשְׁאֵי עֵינַי, בְּתַחֲנוּנֵי אֱלֹהֵי שָׁמַיִם.

נִפְלְאָה נָא בְּיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו.

לֶךְ אֱלֹהֵי צוּר חִילִי, מְנוּסָתִי בְּצָרָתִי.
כֶּךְ שִׁבְרִי וְתַקְוָתִי, אֵילוּתִי בְּגִלּוּתִי.
לֶךְ כָּל מִשְׁאֲלוֹת לְבִי, וְנִגְדֶךָ כָּל תַּאֲוָתִי.
כִּדְהָ עֶבֶד לֶךְ צוּעֵק, מִיַּד רוּדְיוֹ וְקָמִי:

נִפְלְאָה נָא בְּיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו.

עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי, בְּקֶרְאִי מִן הַמִּצָּר.
וְיִוָּדַע בְּעַמִּים, כִּי יָדְךָ לֹא תִקְצָר.
וְאֵל תִּבְזֶה עֲנוֹת עֲנִי, צוּעֵק מִתַּגֶּרֶת צָר.
אֲשֶׁר פָּשַׁעְיוֹ לֶךְ מוֹדָה, וּמִתְנַדָּה עַל עֲלוּמָיו.

נִפְלְאָה נָא בְּיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו.

מִזֶּה יִתְאוּנֶנּוּ וְיֹאמְרוּ, מִזֶּה יִדְבֹּר וְיִצְטַדֵּק.
יִצִּיר חֶמֶד אֲשֶׁר תֵּשׁוּב, גּוֹיָתוֹ כְּאַבְקַּת דָּק.
מִזֶּה יִתֵּן לֶךְ הָאָדָם, כִּי יִרְשָׁע וְכִי יִצְדָּק.
הֲלֹא מוֹלְיוֹ וּמִפְעֻלָּיו, כְּתוּבִים בְּסֵפֶר יָמָיו.

נִפְלְאָה נָא בְּיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו.

חֲצוֹת (ג"א בְּעוֹד) לַיְלָה לֶךְ קָמוּ, עֲבָדֶיךָ בְּמַהֲלָלָם.
זְכוֹת אֲבוֹת לָהֶם תִּזְכֹּר, וְאֵל תִּפְּנֶה לְמַעַלְלָם.
קִנְיָה עֲדַתְךָ כִּימֵי קֹדֶם, קְדוּשָׁה יַעֲקֹב גֹּאֲלָם.
וְהַנִּשְׂאָה הֵא-ל, עוֹשֶׂה הַשְּׁלוֹם בְּמִרוּמָיו.

נִפְלְאָה נָא בְּיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו.

אָקוּמָה וְאַבּוּאָה, אֶל בֵּית אֶלֶּהִי וְהַדּוּמִיּוֹ

‘בזכרי על משכבי’

עני אחד היה בשכנותו של רבי ייסא, ולא היה מי שישגיח בו, היה מתבייש ולא הפציר בבני אדם. יום אחד נחלש. נמנס אליו רבי ייסא. שמע קול אחד שאומר: צדק, צדק, הרי נפשי פורחת אלי. ולא הגיעו ימיו. אוי לבני עירו, שלא נמצא בהם מי שישגיב נפשו אליו.

קם רבי ייסא ושפך בפיו מים של גרוגרות עם מידה של יין רקוח. בקעה זיעה בפניו, ושב רוחו אליו. לאחר בא ושאל אותו. אמר: חייך רבי, נפשי יצאה ממני והביאו אותה לפני כיסא המלך, ורצתה להישאר שם, אלא שרצה הקדוש ברוך הוא לזכות אותך, והכריזו עליך: עתיד הוא רבי ייסא להעלות רוחו ולהתקשר בחדר אחד קדוש, שעתידיהם החברים לעורר בארץ. והרי תיקנו שלושה כיסאות שעומדים לך ולחבריך. מאותו היום היו משגיחים בו בני עירו.

תרגום ספר הזוהר, פרשת בשלח, דף סא, ע"א וע"ב

לבוא אל בית ה' ולהגיע אל בית העני, כי שם ישבו כיסאות למשפט, שם הדומיו, ושם הדומים לו במעשיהם. הביאני המלך חדריו, ועניים מרודים תביא בית.

חכם אברהם כהן

מלמד שהמכניס לביתו רק יראי שמיים חסר ביראת שמיים.

על בעל הבית להסתכל בעין יפה על כל אורח, להכניסו לביתו, ואפילו שהוא לא שלם ביראת שמים ויש לו פגמים. נראה ההבדל שבין אברהם אבינו, עליו השלום, ללוט: כשבאו האורחים לאברהם אבינו עליו השלום, באו בדמות אנשים, ואילו בלוט, באו אליו בדמותם האמיתית שהם מלאכים כמו שכתוב בתורה: 'ויבואו שני המלאכים סדומה'.

והסיבה לזה, כי אברהם אבינו, עליו השלום, לא מקפיד מי הוא האורח, ואת הכל מקבל בזרועות אהבה. ואולם לוט שהיה חסר הרבה ביראת שמים, אם לא ראה מלאכים ממש, לא היה מכניסם ומכבדם, ואם יש בני אדם כאלה שאינם מקבלים לארח רק קדוש עליון, הרי אלו בחינת לוט.

מלל לאברהם, עמ' לה, הוצ' הספרייה הספרדית, ירושלים, תש"ן (1990)

נולד בעיר גפסה שבתוניסיה, ושימש כרבה של עיר הנמל הגדולה צפאקס. חכם אברהם כהן עלה לארץ ישראל, התיישב בירושלים, ושימש כרבה של שכונת תלפיות. חכם אברהם כהן היה אדם צנוע מאד, התגורר בדירת חדר וחצי והקדיש עצמו לקהילתו וללימוד תורה.

חכם אברהם הכהן נאסף לבית עולמו ביום כ"ד ניסן תשנ"ד (1994).
חכם אברהם הכהן חיבר את הספרים: 'מלל לאברהם', 'ויסוף אברהם'; קונטרס 'נצור לבך'.

מֶה יִתֵּן לְךָ הָאָדָם, כִּי יִרְשָׁע וְכִי יִצְדָּק

‘בזכרי על משכבי’

עוד עני אחר עבר לפני רבי יצחק, והיה בידו חצי מעה כסף. אמר לרבי יצחק: השלם לי ולבני ולבנותי את נפשותינו. אמר לו: ואיך אשלים לנפשותיכם, שהרי לא נמצא אצלי כי אם חצי מעה? אמר לו: בזה אני אשלים בחצי מעה שיש אצלי. הוציאה ונתן לו.

הראו לו בחלומו, שהיה עובר על שפת הים הגדול, ורצו לזרוק אותו לתוכו. ראה את רבי שמעון, שהושיט ידו כנגדו, ובא אותו עני והוציאו, ונתנו בידי רבי שמעון וניצל.

תרגום ספר הזוהר, פרשת בשלח, דף סא, ע"ב

מה שיתן לך האדם הוא להשלים נפשו, ומה שיוסיף לך הוא לשון רמיה, שכל נפשות האדם אחיות, מבטן אחת, ובזה ירשע או יצדק, ובמה שמושיט ידו, העני מושיט כנגדו.

מארי מהלל העדני

מלמד כי נפשות האדם הן אחיות, שנולדו מבטן אחת.

'נתון תתן לו, ולא ירע לבבך בתתך לו' - בשעה שבעל הנפש הטהורה רואה עצמו בדרגת מאושר כשהוא כלול בסוג האנשים אשר אליהם יפנו, כי הוא מן האנשים אשר ביכולתם לעזור לאחרים, ושאחרים נצרכים לעזרתו, שההשגחה עליונה שמה אותו לאחד מבעלי הפיקדון, ובידו אחד ממפתחות אוצרות חומרי עולם, מעין יוסף שנבחר להיות מכלכל אחרים. ...

כי טוב להם לזכור מפעם לפעם כי נפשות האדם הן אחיות שנולדו מבטן אחת ואב אחד לכולן. עליהן לנהוג כאחיות רחמניות זו לזו, ולא לנצל אחת את רעותה בדרך אכזרית, מתוך חוסר רגש רעות או מתוך חוסר ידיעה.

אור החזר א - על התורה, פרשת דברים, עמוד 299, הוצאת אפיקים, תל אביב, תשס"ט (2009)

נולד בשנת תרמ"ג (1883) בעיר עדן שבתימן. הוא רכש את השכלתו הרחבה בתורת ישראל בעירו עדן, ושם התעצבה דמותו כחכם רחב אופקים בתחומים רבים; בפילוסופיה, בתולדות ישראל והעמים, בתעשייה שהחלה מתפתחת בעירו, ובמרקם החברתי המגוון שהיה בעירו, בה ישבו תימנים, יהודים, הודים, סומלים, בריטים וסוחרים ממקומות שונים.

חלק מספריו נושאים אופי אנתרופולוגי והיסטורי, ומתארים את הווי החיים, המנהגים והתרבות של קהילת עדן בפרט ושל תימן בכלל, על אוכלוסייתה המגוונת, ובפירוט יתר על היהודים שבה.

בשנת תר"ץ (1930) עלה לארץ ישראל והשתקע בתל אביב, כשהוא ממשיך במפעליו בתחום הרוחני-ספרותי.

מארי מהלל העדני נלקח לבית עולמו בתל אביב ביום כ"ח תשרי שנת תשי"א (1950).

בין ספריו, שהותיר אחריו: 'אור החזר' - ג' חלקים: פירוש על התורה ועל הנביאים, 'בין עדן ותימן' - ג' חלקים: דמויות והווי חיים מהעיר עדן וסביבותיה, 'פירוש מהלל העדני' - ג' חלקים: על ספרי הכתובים, 'הנפש החיה' - חיבור פילוסופי, 'חכמת הקודש' - פירוש על ספר 'אורות הקודש' לרב אברהם יצחק הכהן קוק.

וְהַנֶּשֶׂא הָאֵל עוֹשֶׂה הַשְּׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו

'בזכרי על משכבי'

רבי אלעזר ורבי אבא היו יושבים לילה אחד. כשירד הלילה, נכנסו לתוך גן שעל ים טבריה, ובין כך ראו שני כוכבים שנוסעים, זה מכאן וזה מכאן, ונפגשו זה בזה והסתתרו.

אמר רבי אבא: כמה גדולים מעשיו של הקדוש ברוך הוא, בשמיים מלמעלה ובארץ מלמטה. מי יכול לדעת בשני הכוכבים הללו, שיצאו אחד מכאן ואחד מכאן, ונפגשו זה בזה והסתתרו. אמר לו רבי אלעזר: וכי לא ראינו אותם?! הרי השגחנו בהם, והשגחנו בכמה מעשים אחרים שהקדוש ברוך הוא עושה תמיד.

תרגום ספר הזוהר, פרשת תרומה, דף קעא, ע"א וע"ב

שאו מרום עיניכם להשגיח במעשים שעושה תמיד בארץ מלמטה. לאהוב את רעו למטה ועל ידי כך מתרבה השלום מלמעלה ומלמטה.

חכם דוד בן זמרה

מפרש שכל ישראל גוף אחד הם, וצריך שיאהב כל איבריו בשווה.

ו'אהבת לרעך כמוך' - כי כל ישראל כולם גוף אחד, וצריך שיאהב כל איבריו בשווה, וכן חבר לחברו, ועל ידי כן השלום מתרבה והולך, שמי הוא אשר זוכה למצווה זו לעשות אותה על מתכונתה. ועל דרך הסוד, זה שאמר שלמה: 'רעך ורע אביך אל תעזוב' - כי בשעה שהוא אוהב את רעו למטה, כאילו אוהב את רע אביו, שהוא הקב"ה.

מצודת דוד, מצווה יג, עמ' נח, הוצאת יריד הספרים, ירושלים, תשס"ג (2013)

חכם דוד בן זמרה, הרדב"ז, נולד בספרד בשנת ר"מ (1479). בשנת רנ"ב (1492), בהיותו בן 13, בעקבות גירוש ספרד, נדד יחד עם משפחתו לפאס שבמרוקו, ומשם לצפת, שם למד מפי חכם יוסף סארגוסי, חכם לוי בן חביב וחכם יוסף טאייטאצק. בשנת רע"ג (1513) עזב הרדב"ז את ירושלים ועבר למצרים, שם מונה לאב בית דין, והתפרנס ממסחר. בשנת רע"ז (1517) כבשו העות'מאנים את מצרים והוא נתמנה למנהיגה של יהדות מצרים. הוא הקים בית מדרש גדול בקהיר. תלמידו המובהק של הרדב"ז היה רבי בצלאל אשכנזי, מחבר 'שיטה מקובצת' על הש"ס. בין תלמידיו בית המדרש נודע רבנו האר"י. בשנת שי"ג (1553) חזר לארץ ישראל והתיישב בצפת. חכם דוד בן זמרה נפטר בכ"א חשוון של"ד (1573) ונקבר בבית העלמין העתיק בצפת. תשובותיו בהלכה קובצו בספרי שו"ת הרדב"ז ובספר 'דברי דוד'. בספרו 'יקר תפארת' מופיעים פירושים לרמב"ם. חיבורו 'מצודות דוד' מבאר את טעמי המצוות. 'מכתב לדוד' הוא פירושו לשיר השירים, 'מגן דוד' הוא ספר קבלה המבאר את האותיות. כללי הגמרא של הרדב"ז נדפסו בספר 'מהררי נמרים' לחכם אברהם עקרה.

אֵלֶיךָ ה' נִשְׁאֲתִי עֵינִי

אֵלֶיךָ ה' נִשְׁאֲתִי עֵינִי, שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנִי, בְּגֹדֶל חֶסֶדְךָ.
בְּשִׁמְךָ בְּטַחְתִּי, וּכְפִי שִׁטַּחְתִּי, דְּבָרִים לַקַּחְתִּי, וּבִאֲתִי עֲדֶיךָ.
גָּבְרוּ יְגוּנוֹתַי, וַיִּרְבּוּ אֲנָחוֹתַי, כִּי כָל עֲוֹנוֹתַי, שְׁתַּח לִנְגִידְךָ.
דָּלַפְתָּ מִתּוֹמָה, נַפְשִׁי הִעֲנוּמָה, וַחֲלִיץ מִדְּאָמָה, נַפְשִׁי עֲבַדְךָ.

הַעֲבֵר חַטָּאתִי, אֶ-לֹהֵי יִשׁוּעָתִי, וְגַם אֶת דְּמוּעָתִי, שִׁימָה בְּנֶאֱדָךְ.
וּבְרִנּוֹ רַחֵם, זָכְרָה וְהִנָּחֵם, וְשִׁמּוּחַ וְנַחֵם, נַפְשִׁי עֲבַדְךָ.
זָכַר עֲנִי וּמְרוּדִי, לַעֲנֶה מַעֲוָדִי, עַד מוֹתִי לִנְגִידִי, תַּחֲדָשׁ עֲדֶיךָ.
חֲרַפּוֹנִי צוּרִי, אוֹיְבֵי וְשׂוֹרְרִי, הַקְשֵׁב נָא אֲמָרִי, בְּפִתְחֶךָ.

טָמְנוּ לִי יָדַיִם, פָּחִים וּמִצּוּדִים, וּבָהֶם גִּלְדָּדִים, פָּעַמִּי וַיִּדְרֶיךָ.
יִשְׁיִמּוּן לִי מִצּוּדִים, וְשִׁקָּר בִּי מַעֲיִדִים, בְּעֵלּוּנֵי יָדַיִם, צוּר, בְּלַעֲדֶיךָ.
כְּבוֹדְךָ גִּלָּה צוּר, לָעַם עֲזוּב וְעֵצוּר, וְטוֹבֵךְ הִנָּצוּר, תִּנְהַל לְשִׁרְיֶיךָ.
לְחוֹצִים בְּרַב דַּחַק, מִהֶם אֵל תִּרְחַק, זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק, וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבַדְךָ.

מְרוֹם מְמֹרֹמִים, רַחֵם עַל עֲגוּמִים, וְעַל זָרַע רַחוּמִים, יִלְיִדִי וַיִּדְרֶיךָ,
נֹאֲקִים בְּבוֹר גִּלּוֹת, בְּךָ שָׁמּוּ אֵילּוֹת, וְהָרֵם מִשְׁפָּלוֹת, גִּזַּע חֲסִידֶיךָ.
סוּבְלִי עַל תַּצְהַל, וְאוֹיְבֵיהֶם תַּבְהֵל, וּבִקְדָם תִּנְהַל, דִּגְלִי גְדוּדֶיךָ.
עֲנֶה אֶת עֲתִירָתָם, סָמַךְ אֶת נַפְלֵתָם, וְהָשִׁב אֶת שְׁבוֹתָם, מֵאַפְסֵי חֲלָדְךָ.

פָּדָה עַם לְךָ חוֹמָה, וּכְאֵלֶם דּוּמָה, בְּגִלּוֹת זֶה כְּמָה, שִׁבְעוּ גְדוּדֶיךָ.
צָדִיק בְּמִשְׁפָּעֻלוֹת, לְךָ נִתְּכֵנוּ עֲלִילּוֹת, דָּלְנוּ מִמִּצּוּלוֹת, לְמַעַן חֲסִידֶיךָ.
קִבֵּץ מִשְׁזָרִים, בְּכַבְלֵי צָר סְגוּרִים, בְּלַעֲוִם אֲבֹרִים, שִׁרְפוּ מוֹעֲדֶיךָ.
רַחוּם הָיָה לְמוֹשֶׁעַן, לָעַם רְוָה לַעַן, וְעֲשֵׂה נָא לְמַעַן, שְׁלִשֶׁת עֲבַדֶּיךָ.

שְׂדֵי נִשְׁגַּבְתָּ, כָּכָל אֲשֶׁר פָּעַלְתָּ, כִּי צָדִיק אַתָּה, וְצָדִיק מִדְּיָךְ.
תִּכְפַּר עוֹנֵי כִי, שִׁבְרִי בְךָ מוֹלָכִי, וּכְוֹנֵן אֶת דְּרָכִי, אֶ-לֹהֵי לַעֲבָדְךָ.
תִּשְׁעָה לְתַפְלָתִי, וְלִשְׁיַח רִנָּתִי, כִּי אַתָּה תַקְנוֹתִי, וּמִי לֹא יַעֲדֶיךָ.
אֵלֶיךָ ה' נִשְׁאֲתִי עֵינִי, שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנִי, בְּגֹדֶל חֶסֶדְךָ.

דְּבָרִים לְקַחְתִּי, וּבִאֲתִי עֲדִידְךָ

‘אליך ה’ נשאתי עיני’

אמר רבי יצחק: בימים הראשונים היה אדם אומר לחברו: אמור לי דבר אחד מהתורה וטול מנה כסף. עכשיו אומר אדם לחברו: טול מנה כסף ועסוק בתורה, ואין מי שישגיח, ואין מי שירכין אוזנו, פרט לאותם מעטים, קדושים עליונים, שהקדוש ברוך הוא משתבח בהם שכתוב - ועמך כולם צדיקים, לעולם ירשו ארץ, נצר מטעי מעשה ידי להתפאר.

תרגום ספר הזוהר, פרשת תרומה, דף קעו, ע"א

לקחת דברים, לתת ולקבל, ללמוד לקח. בימים הראשונים, ובפרט בדורות הללו שאינם מקבלים מרות. פרט למעטים, ואף אם עושים דברים קשים, עמך כולם צדיקים.

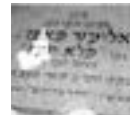
חכם אליעזר פאפו

משבח המתיקות, ובפרט בדורות הללו, שאינם מקבלים מרות.

מה מתוק מדבש, מי שלשונו תדבר - דברים רכים וחכו ממתקים. איש כזה - רוח המקום ורוח הבריות נוחה הימנו, ודבריו נשמעים, ומרבה שלום עם כל אדם, ועם אשתו ואנשי ביתו, כי 'מענה רך משיב חמה'. ובפרט בדורות הללו - אינם מקבלים מרות, והרגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו, והלוואי שישמעו לקול מלחשים, בנועם שיח וחיבה יתרה, וכמו שפרשו על פסוק 'הוכח לחכם ויאבהבך' - שיאמר לו אתה חכם, ולא נאה לך דבר כזה. בדרך זה יתנהג הרב עם אנשי העיר, ואיש את רעהו, ואב לבנים, והבעל עם אשתו, ואף אם עושים לו דברים קשים ומדברים קשות - הוא יענה בשפה רפה, ובמתק שפתים, ובפנים שוחקות.

פלא יועץ, אות מ, מתיקות, עמ' ריא, ירושלים, הוצאת כרם שלמה, תשכ"ג (1963).

חכם אליעזר פאפו, המכונה ה'פלא יועץ', נולד בסרייבו שבבוסניה, בשנת תקמ"ו (1786). הוא התחנך אצל רבותיו - חכם אליהו חיון וחכם משה דנון. כבר בילדותו נודע בשקדנותו הרבה על התורה, נהג בפרישות ובטהרה, ועסק גם בגמילות חסדים.

בשנת תקע"ט (1819) הגיע לבוקרשט (כיום רומניה) ושימש כרב הקהילה הספרדית בעיר. בשנת תק"ף (1820) החל לכהן כרב ואב בית דין בקהילת סיליסטרה (בולגריה), ולה הקדיש את רוב זמנו. כראש הקהילה הנהיג קופת גמילות חסדים עבור אנשי הקהילה, פעל להשכנת שלום בין איש לאשתו, לגישור בין אדם לחברו, ולצמצום מהחלוקות בין תלמידי החכמים.

בשנת תקפ"ז (1827) חלה. בעקבות מחלה זו הוסיפו לו את השם יחזקאל. ביום כ' תשרי תקפ"ח (1828), והוא בן 42 שנה, נלקח לבית עולמו ונקבר בסיליסטרה.

ספרו 'חודש האביב' הוא ספר חידושים על התלמוד, 'יעלזו חסידים' נכתב על ספר חסידים ו'דן אנוכי' על המדרש. 'אורות אלים', חכם אליעזר פאפו ליקט מנהגים והלכות ממסכתות התלמוד ומספר הזוהר, 'חסד לאלפים' הוא ספר הלכות המשלב דברי מוסר ואילו 'פלא יועץ' הוא ספר מוסר המסודר לפי סדר האלפבית. 'פלא יועץ' הוא הספר המפורסם ביותר של חכם אליעזר פאפו. ב'בית תפילה' אוסף תפילות על עניינים מגוונים, שכתב חכם אליעזר פאפו לעצמו וכדי לזכות את הרבים. שני ספרי שאלות ותשובות שלו התפרסמו: שו"ת 'פלא יועץ' ו'דן ידין'. בנוסף כתב את הספר 'אלף המגן' המאגד פירושים למקרא.

עַד מְתִי לְנִגְדִי, תַּחֲדָשׁ עֵדֶיךָ

‘אליך ה’ נשאתי עיני’

רבי מאיר היה מתלוצץ בעוברי עבירה. יום אחד נדמה לו השמן
כאשה בעברו האחר של הנהר. לא הייתה מעבורת, תפס בחבל
ורצה לעבור. כשהגיע לחצי החבל עזב אותו. אמר: אם לא היו
מכריזים ברקיע: היזהרו ברבי מאיר ותורתו, הייתי עושה דמך
כשווה שתי מעות.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף פא, ע"א

עד מתי לנגדי, תחדש עדיך נגדי, והסבי עיניך מנגדי. שלא
כאותם המתלוצצים, קופצים, מבזים וצועקים לפני רבים,
עוברים את הנהר על חבל דק, והרבה פעמים יבואו לחילול ה’.

חכם מנחם מנשה

מלמד שלא יביישו החוטא בפני רבים, שלא יבואו ליד חילול ה'.

'וזאת תורת האשם, קודש קדשים הוא'. - הקדוש ברוך הוא עשה חסד גדול עם בעל תשובה: בכדי שלא יתבייש, ולא ייוודע של מי זה הקרבן - לכן ציווה שיישרף בלילה, בעת שכל אחד ישן בביתו, שאף אחד לא יראה ולא ידע. ... רק הקב"ה והכהן ובעל התשובה - שלושתם יודעים. מזה הקרבן, למדנו מוסר גדול - שאם בן אדם יודע כי פלוני חטא, לא יביישנו בפני רבים - אולי כבר עשה תשובה, ולא כמו אותם שחושבים עצמם קנאים וצדיקים, וכשראו במי שהוא דבר שלא כהוגן - תכף קופצים ומבזים וצועקים לפני רבים, ושופכים דמו. וכיוון שמשנתנים צורת פניו - נחשב כאילו הרגו, והרבה פעמים יבואו לידי חילול ה'.

אהבת חיים, פרשת צו, עמוד 12, הוצ' חברת אהבת חיים, ירושלים, תשנ"ד (1994)

נולד בשנת תרנ"ג (1892) בטורקיה. בשנת תרס"ג (1903) אביו נפטר והוא נותר עם אמו וארבעת אחיו. הוא למד מחכמי בורסה, ובהמשך מחכמי איסטנבול, ובתוכם חכם שלמה אליעזר אלפנדארי - הסבא קדישא.

בשנת תרע"ג (1913) גויס לצבא העות'מאני והשתתף במלחמת העולם הראשונה. בצבא העות'מאני השתדל בכל מאודו לשמור על התורה, ולרומם רוחם חיילים יהודים, ששרתו עמו. תוך תקופת שירותו בצבא ברח לביתו, ונדר שאם ה' יצילהו, יעלה לארץ ישראל. בשנת תרע"ח (1918), עם תום מלחמת העולם הראשונה, עלה לארץ ישראל עם אשתו ובנו, דרך היבשה, מגבול לבנון. חכם מנחם מנשה התיישב עם משפחתו בשכונת בית ישראל בירושלים.

בירושלים התפרנס כנפה, ועסק בזיכוי הרבים. הוא פתח מרכז לתורה ולתפילה בשם 'חברת אהבת חיים'. עם הקמת מדינת ישראל נתרבו העולים לארץ ישראל, הוא שכר עבור ילדי העולים מלמד על חשבוננו, והיה דואג למזונם. חכם מנחם מנשה נפטר בירושלים ביום י"ב אלול שנת תשכ"ח (1968). שלושה מחיבוריו צאו לאור: 'ליקוטי מנשה' - ליקוטי הלכות, 'אהבת חיים' - דרשות ומעשיות על סדר פרשת השבוע. בנוסף הדפיס קונטרס קטן בשם 'שער החיים'.

וְהָשִׁב אֶת שְׁבוּתָם, מֵאַפְסֵי חֶלְדָּךְ

'אליך ה' נשאתי עיני'

רבי אלעזר בנו של רבי שמעון בן יוחי היה. ראה אותו רבי יוסי בן חלפתא. אמר לו: אתה משורש צדיקים ואין אתה בן תורה. אמר לו: ומה אעשה? אמר לו: מבקש אתה לשנות? אמר לו: הן. התחיל מלמד אותו פרק אחד ושני ושלישי. הכניסו לבית הועד. ראה אותו רבי. אמר לו: לזה הכנסת עמך?! אמר לו: מקורתו של רבי שמעון בן יוחי הוא בא.

העלה אותו רבי יוסי לציפורי והיה משנה אותו. בשנה אחרת הורידו עמו, ונכנס לבית הועד. התחיל משיב דברים שם, וקרא עליו רבינו הקדוש: פרי עץ חיים. מי גרם לו יהיה בן תורה? - לא על ידי רבי יוסי בן חלפתא!?

מדרש תנחומא, פרשת וירא, לח

מאפסי חלדך, בקצה הרצף, משורש צדיקים, צריך לעשות להם נשיאות ראש ומעלה להשיב את שבותם, לשוב למשפחתם, לבית אבותם, לקרוא עליהם: פרי עץ חיים.

חכם מרדכי סגרון

מפרש לעשות נשיאות למגורשים מתורה, שישבו לבית אבותם.

'נשוא את ראש בני גרשון, גם הם למשפחותם לבית אבותם' - אפשר לפרש על פי מה שאמרו זיכרונם לברכה: מצווה להחניף את הרשעים, כי על ידי זה הם שבים בתשובה, ובלי זה הם מוסיפים על חטאתם פשע, וכמו שהיה הלל עושה, 'אוהב את הבריות ומקרבן לתורה'.

וזה שאמר: 'נשוא את ראש בני גרשון' - הם הרשעים המגורשים מתורה ומצוות, צריך לעשות להם נשיאות ראש ומעלה, כי על ידי זה, ישבו גם הם למשפחתם לבית אבותם, להתנהג ביהדות וביראת ה' כשורש אבותם אברהם יצחק ויעקב.

דברי מרדכי, דף ו, עמ' ב, דפוס עידאן, כהן, צבאן, ג'רבה תש"ה (1945)

נולד ביי"ד באדר תרנ"ג (1893) באי ג'רבה בתוניס. בעודו תינוק, התייתם מאביו, ואמו נישאה ליצחק סעדון, ששימש לו כאב.

בשנת תרע"ה (1915), בהיותו בן 22, ערך את הירחון הראשון שיצא בג'רבה - 'קרן דוד', בו פרסם מאמרים וחידושים.

משנת תר"פ (1920), בהמלצת רבו חכם כלפון משה הכהן, עבר לגור בעיר מדנין שבדרום תוניסיה, לימים שימש כרבה. בשנת תש"ג (1943), במלחמת העולם השנייה, הופצה העיר מדנין, והיא נחרבה ונהרסה. רבים מבני העיר, ובתוכם חכם מרדכי סגרון, נמלטו לג'רבה. כמה חודשים לאחר מכן, בראש חודש תמוז תש"ג (1943), עבר לכהן כרב ומורה צדק בקהילת טיטאווין, אף היא בדרום תוניסיה. לצד הנהגת הקהילה, עסק שם בכתיבת רוב ספריו.

בשנת תשט"ז (1956) עלה לארץ ישראל ושימש רב מושב זמרת בנגב. הוא נפטר בא' אב תשכ"ט (1969), ונטמן בטבריה.

חכם מרדכי סגרון הוציא בחייו סדרת ספרים מחידושי תורתו ודרשותיו, ולאחר מותו יצאו ספרים נוספים. מבין ספריו: 'דברי מרדכי' - על התורה (שני כרכים), 'מאמר מרדכי' - חידושים על התלמוד, 'גדולת מרדכי' - דרושים לחודשי השנה, 'זעקת מרדכי' - דרושים להספד, 'וישב מרדכי' - שו"ת בארבעת חלקי השולחן ערוך.

שומר ישראל

שומר ישראל, שמר שארית ישראל, ואל יאבד ישראל,
האומרים בכל יום, שמע ישראל.

שומר גוי אחד, שמר שארית גוי אחד, ואל יאבד גוי אחד,
האומרים בכל יום, שמע ישראל, ה' אלהינו ה' אחד.

שומר גוי קדוש, שמר שארית גוי קדוש, ואל יאבד גוי קדוש,
האומרים בכל יום, קדוש, קדוש, קדוש.

שומר גוי רבא, שמר שארית גוי רבא, ואל יאבד גוי רבא.
האומרים בכל יום, אמן יהא שמיה רבא.

שומר גוי מברך, שמר שארית גוי מברך, ואל יאבד גוי מברך,
האומרים בכל יום, אמן יהא שמיה רבא מברך.

מחבר לא ידוע

שומר גוי אחד

‘שומר ישראל’

מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים, והכניסם בשבעים ושנים בתים, ולא גילה להם על מה כנסם, ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם: כתבו לי תורת משה רבכם. נתן הקדוש ברוך הוא, בלב כל אחד ואחד, עצה והסכימו כולם לדעת אחת וכתבו לו.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת מגילה, דף ט, ע"א

נתן בלב כל אחד ואחד, והסכימו כולם לדעת אחת, שהיו מאוחדים ואחוזים איש לרעהו, יעידון יגידון כולם כאחד, וגם כי נפזר לארץ מי כעמך גוי אחד.

חכם בן ציון שמואל וידאל

מדמה האחדות לעלי הטבק, האחוזים איש לרעהו.

קופסת הטבק נפלה מאתי, וכל הטבק שבתוכה, נפל נפזר. הושטתי ידי להחזירו לקופסא, וראו נא ראו – אותם העלים, שהיו מאוחדים ואחוזים איש לרעהו – הרימותם בשתי אצבעותיי, והריהם בתוך הקופסא כשהיו, ואילו שאר העלים, שלא היו אחוזים ומאוחדים איש ברעהו – נפלו נפזרו. ואין להם שום תקנה, לחזור למקומם כשהיו. הם יהיו למרמס לרגלי כל עובר, והיו כלא היו. זוהי האחדות – זו מעלתה וזה ערכה.

תפארת ציון, הקדמה, עמ' ב, דפוס רפאל חיים הכהן, תשל"א (1971)

חכם בן ציון שמואל וידאל קואינקה נולד בכ"א ניסן תרכ"ז (1867) בעיר העתיקה בירושלים. בשנת תרנ"ו (1896) ייסד את כתב העת התורני 'המאסף', שאיגד חידושי תורה של רבנים שונים מתקופתו. כתב העת יצא לאור על בסיס שבועי, לעתים כמוסף לעיתונים 'הצבי' ו'החבצלת', ובהמשך כירחון עצמאי.

בשנת תרנ"ז (1897) התמנה כדיין בבית הדין של חכם ניסים ברוך וחכם שלמה סוזין, ובשנת תרנ"ח (1898) החל לשמש כראש ישיבת 'תפארת ירושלים'. בשנת תרנ"ט (1899) יצא כשד"ר, שלוח דרבנן, לאסוף תרומות מתפוצות ישראל. לאחר שובו ממסעותיו חזר לישיבת 'תפארת ישראל'. בשנת תרס"ו (1906), הקים את 'בית הזקנים לעדת הספרדים'.

בשנת תרצ"א (1931) התמנה כרבה של חברון, ושימש בקודש עד למאורעות בשנת תרצ"ו (1936).

חכם בן ציון שמואל וידאל קואינקה נפטר בט"ז חשוון תרצ"ז (1936) ונקבר בהר הזיתים. כתביו של חכם בן ציון קואינקה שבידינו הם 'הושיע ציון' – דרושים על התורה, 'תפארת ציון' – בירורי סוגיות והלכות בש"ס, ו'ספר הזיכרונות והתולדות', מעין אוטוביוגרפיה.

שומר שארית גוי קדוש

'שומר ישראל'

בא רבי לישיבה. הם שהיו קלים, ישבו במקומותיהם. רבי ישמעאל בן רבי יוסי מתוך כובדו היה פוסע והולך. אמר לו אבדן: מי הוא זה שמפסע על ראשי עם קדוש. אמר לו: אני ישמעאל בן רבי יוסי שבאתי ללמוד תורה מרבי. אמר לו אבדן: וכי אתה הגון ללמוד תורה מרבי? אמר לו: וכי משה רבינו היה הגון ללמוד תורה מפי הגבורה? אמר לו: וכי משה אתה? אמר לו: וכי רבך א-לוהים הוא? אמר רב יוסף: קיבל רבי את גמולו, שאמר לו: 'רבך' ולא 'רבי'.

בתוך כך באה יבמה לפני רבי. אמר לו רבי לאבדן: צא ובדוק אותה. לאחר שיצא, אמר לו רבי ישמעאל: כך אמר אבא - 'איש' כתוב בפרשה, אבל אישה - בין גדולה בין קטנה. אמר לו: בוא, אתה לא צריך. כבר הורה זקן. היה מפסע אבדן ובא.

אמר לו רבי ישמעאל בן רבי יוסי: מי שצריך לו עם קדוש - יפסע על ראשי עם קדוש. מי שאין צריך לו עם קדוש - היאך יפסע על ראשי עם קדוש?! אמר לו רבי לאבדן: עמוד במקומך. תאנא: באותה שעה נצטרע אבדן, וטבעו שני בניו, ומאנו שתי כלותיו. אמר רב נחמן בר יצחק: ברוך המרחם, שבייש את אבדן בזה העולם.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת יבמות, דף קה, ע"ב

לחפש את מקומך מעל ראשי עם קדוש, ולעמוד במקומך, שלא לבייש עם קדוש, שאין דבר שאין לו מקום, ואין אדם שאין בו קדוש, ולא יאבד שארית גוי קדוש.

חכם אליהו כהן

מלמד שאין לבזו לרשע ולדחותו כי ישראל שורש קדוש.

'הוא היה אומר: אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום.' - אומרו: 'כל' לרבות רשע ובעל עבירות, וכמו שאמרו זיכרונם לברכה על הפסוק 'כפלח הרימון רקתך': שאפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרימון'.

ואם תאמר שהוא רשע ובעל עבירות, אדרבה, מותר לשנאו, לזה אמר: 'אל תהי מפליג לכל דבר' - אין לך לדחותו בשתי ידיים ולומר אין לו תקווה חס ושלום. 'שאין לך אדם שאין לו שעה' - כאותו מעשה ברבי מאיר שחזרו בתשובה, על דרך יש קונה עולמו בשעה אחת. כי ישראל שורש קדוש, 'ואין לך דבר שאין לו מקום' - כי כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא.

אורחות חיים, עמ' שמה, הוצ' אהבת שלום, ירושלים, תש"ן (1990)

נולד בג'רבה שבתוניס. למד את ראשית תורתו מפי חכם משה זקן מאזוז, ומפי חכם חיים כהן. חכם אליהו כהן היה בקי בהלכות שחיטה וטריפה ואף שימש כשוחט ובודק בג'רבה, והחליף מכתבים ושאלות ותשובות עם חכמי תוניס ביניהם חכם משה כלפון הכהן, חכם משה זקן מאזוז, חכם שמעון כהן ועוד. הוא שימש ברבנות בטרפולי.

חכם אליהו כהן נפטר ביום כ' טבת תרפ"ד (1923) בג'רבה.

חכם אליהו כהן השאיר אחריו חידושים על התנ"ך, 'אורח מישור' - על דרך הדרש, 'דרך ישר' - על דרך הפשט, בנוסף השאיר חידושים על מסכתות בש"ס, מסכת אבות, שו"ת בהלכות טריפה. חידושים אלו הושארו אצל חכם משה כהן דריהם, ואחרי עלותו ארצה, הוציאו צאצאיו את חידושיו של חכם אליהו כהן ורכרו אותם יחד, בספר 'אורחות חיים'.

וְאֵל יֹאבֵד גּוֹי מְבָרָךְ:

‘שומר ישראל’

מעשה היה בכהן אחד, שקם ופרש ידיו, ועד שלא השלים נעשה גל של עצמות. מה הטעם? משום שלא ברך בחביבות. וקם אחר ופרש ידיו וברך.

והותקן אותו היום - כל כהן שאינו אוהב את העם או שהעם לא אוהבים אותו, לא יפרוש ידיו לברך את העם, שכתוב: טוב עין הוא יבורך - אל תקרי יבורך, אלא יברך.

תרגום ספר הזוהר, פרשת נשוא, דף קמז, ע"ב

מה יעשה שלא יאבד? - יאחד עצמו עם העם כולו. ואם אינו אוהב או אינו אהוב, לא יקום לפרוש כפיו לברך את ישראל, שאם לא חבור - הנח לו.

חכם מסעוד ריוח

מלמד לאדם שידבק עצמו בציבור, ובזה זוכה לחנינה הכללית.

כדי שהאדם יוכל להיות בטוח בסליחה וחנינה בראש השנה ויום הכיפורים - מה יעשה?

יאחד וידבק עצמו בציבור, עם העם כולו, כי באחדות הוא זוכה לחנינה הכללית בזכייה של י"ג מידות האמורות בתורה. וכמו שאמר הושע: 'חבור עצבים אפרים הנח לו' - פירוש: כשישראל היו מחוברים יחד, מחל להם הקב"ה על הכל.

זיכרון אשר, עמוד נ, הוצאה פרטית, נדפס בבני ברק. תשנ"ב (1992)

נולד בשנת תרס"ח (1908), בכפר אסכורא, הסמוך לעיר מרקש שבמרוקו. בשנת תרע"ח (1918) עם היווסדה של ישיבת 'אור התורה' במרוקו, הגיע לישיבה ללמוד בה. בהגיעו לגיל מצוות עבר ללמוד בישיבת 'עץ חיים' בראשות חכם מנחם כהן.

בשנת תרפ"ה (1925), בהיותו בן שבע עשרה, הוסמך לרבנות על ידי רבו חכם מנחם כהן, וחזר לכפר אסכורא.

לימים עבר להתגורר בעיר הבירה רבאט, שם הקים תלמוד תורה וישיבה קטנה. הוא ייסד שיעורי תורה גם לילדי הקהילה שלמדו בבתי הספר הלא יהודים. וועד הקהילה ראה ברכה בפעילותו, וסייע לו בבניית בניין מפואר ורחב ידיים. בנוסף לפעילותו החינוכית, שימש בקודש כראש השוחטים, וכרב האחראי בבית הדין שבעיר על ענייני הקידושין והגיטין.

בשנת תשכ"ב (1962) חכם מסעוד ריוח עלה לארץ ישראל. בתחילה ישב בעיר לוד, בה כיהן חבר נפשו חכם יצחק אבוחצירא כרב העיר. בשנת תשכ"ה (1965) הוזמן חכם מסעוד ריוח לשמש כרב הישוב שלומי, תפקיד בו שימש עד יום פטירתו.

חכם מסעוד ריוח נתבקש לישיבה של מעלה ביום י' לחודש אדר, שנת תשל"ט (1979), ונטמן בעיר בני ברק. לאחר פטירתו הוציא נכדו את ספר 'זיכרון אשר', ובו מאמרים ודרשות מפי חכם מסעוד ריוח.

החכם היומי מסורת שאי אפשר לשכוח

החכם היומי הוא מאגר מידע אינטרנטי נגיש על חכמי ישראל בדורות האחרונים ודברי תורתם בנושאים של 'אהבת ישראל', 'צדקה ומרפא', 'לימוד תורה', 'מנהג ישראל', 'מסורת אבות', 'גאולת ישראל', ו'בין ישראל לעמים', בכל יום נלמד דף על חכם אחר, שאותו יום הוא מועד פקידתו.

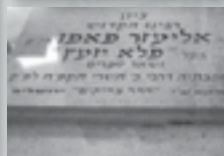
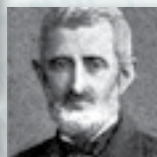
מאגר המידע מהווה תשתית ללימוד יומי בבתי כנסת, קהילות ובתי ספר. יום ועוד יום נאסוף את אבני הזיכרון שהתפזרו, ונבנה לנו ממנו בניין עדי עד. יסודתו בהררי קודש, וראשו מגיע השמימה.

ויהי רצון מלפני א-לוהי השמיים לקיים לנו את כל חכמי ישראל, קדושים אשר בארץ המה, בכל מקומות מושבותיהם, וזכותם תעמוד לנו בזה ובבא.

חוברת זו היא רביעית בסדרת חוברות שיאירו דבריהם של החכמים על אהבת ישראל, לימוד תורה, צדקה ומרפא, מסורת אבות, מנהג ישראל, גאולת ישראל ובין ישראל לעמים.

לעילוי נשמת חכמי ישראל

דע שמנהגינו להדליק נר נשמה לכבוד הצדיקים ולעילוי נשמתם, שנאמר נר ה' נשמות אדם.
ומה טוב להוסיף מאור התורה על אור הנר, שנאמר נר מצווה ותורה אור.
ומה טוב להרבות מתורת הצדיק ביום פטירתו, שאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי
כל תלמיד חכם, שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר.
ואף אם כל השמים יריעות, וכל בני אדם לבלרים, וכל היערים קולמוסים,
איננו יכולים לכתוב מה שלימדו רבותינו. אך טוב מעט לצדיק, ובזכות תורתו הקדושה,
ובזכות הלימוד שילמדו ישראל בשמו, ביום פטירתו, הקב"ה ישים חלקנו עמהם,
ולעולם לא נבוש כי בקב"ה בטחנו, ועל חסדו הגדול באמת נשעננו,
ומה רב טובך אשר צפנת ליראך.

החכם היומי • לימוד על סובלנות ואהבת ישראל

אלי ברקת, סמנכ"ל חינוך כל ישראל חברים ראש בית המדרש ממזרח שמש
חני ממרס, ראש מטה ומנהלת יח"צ • **חיה נאמן**, מנהלת מפת"ח

www.hyomi.org.il

כל ישראל חברים
ALLIANCE ISRAËLITE UNIVERSELLE

בית כל ישראל חברים בית ספר חקלאי מקווה ישראל חולון 5891000 טל. 072-2566671 • פקס. 072-2566690
משרד ירושלים רחוב יפו 99 ירושלים טל. 02-6235034 • פקס. 02-5619312 www.kiah.org.il